

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КОЦЮБА НАТАЛІЯ ФЕДОРІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
української мови, теорії та
історії української і світової
літератури,
доктор філософії за спеціальністю
035 Філологія
О.А. Гаврилюк
« ____ » _____ 2024 р.

**СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ
В РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «МІСЯЦІВНА»**

Спеціальність 035 Філологія
Магістерська робота

Науковий керівник:
Л.М. Коваль, професор кафедри
української мови, теорії та історії
української і світової літератури, д. філол. н., професор

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали / за шкалою ЄКТС / за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Коцюба Н. Ф. Семантико-стилістичні характеристики емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна». Спеціальність 035 «Філологія». Освітня програма «Українська мова та література». Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній роботі проаналізовано семантико-стилістичні параметри емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна». Розглянуто теоретичні засади та основні поняття стилістики експресивних засобів, схарактеризовано частиномовну належність слів-виразників емоційно-оцінної семантики в досліджуваному романі, простежено лексико-стилістичні та синтаксичні параметри вияву категорії «емотивності».

Ключові слова: лексема, семантика, стилістична функція, емоційність, емотивна лексика, роман Дари Корній «Місяцівна».

Бібліограф.: 65 найм.

Kotsiuba N. F. Semantic and stylistic parameters of emotional and evaluative vocabulary in Dara Kornii's novel «Misiatsivna». Specialty 035 «Philology». Educational program «Ukrainian language and literature». Donetsk National University named after Vasyl Stus. Vinnytsia, 2024.

The qualification paper analyzed the semantic and stylistic parameters of emotional and evaluative vocabulary in Dara Kornii's novel «Misiatsivna». The theoretical foundations and basic concepts of stylistics of expressive means are considered, the linguistic part-of-word belonging of the words expressing emotional-evaluative semantics in the novel under study is characterized, the lexical-stylistic and syntactic parameters of the manifestation of the category of «emotionality» are traced.

Keywords: lexeme, semantics, stylistic function, emotionality, emotional vocabulary, Dara Kornii's novel «Misiatsivna».

Bibliography: 63 citations.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ	9
1.1. Емоційно-оцінна лексика в сучасній лінгвістичній літературі	9
1.2 Функціональна роль оцінки в емоційно-експресивному змісті художнього твору	13
1.3 Категорія емотивності в семантиці мовних одиниць	15
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	22
РОЗДІЛ 2. МОРФОЛОГО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «МІСЯЦІВНА»	23
2.1 Роль емоційно-оцінної лексики в художньому тексті	23
2.2 Емоційно-оцінний потенціал частин мови в романі «Місяцівна»	25
2.3 Семантико-стилістичні особливості іменників для вираження емоційності	27
2.4 Морфолого-семантична роль прикметників у репрезентації емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна».....	32
2.5 Емоційно-оцінна виразність метафор у романі «Місяцівна Дари Корній»	38
2.6 Морфолого-семантичні аспекти дієслівних лексем у вираженні емоцій та емоційно-психічних станів	41
2.7 Використання прислівників, вигуків і часток як засобів емоційної експресії у романі «Місяцівна» Дари Корній.....	47
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	50
РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЙ ЕМОЦІЙНОСТІ Й ОЦІННОСТІ В РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «МІСЯЦІВНА»	52
3.1 Лексико-стилістичні особливості авторських оказіоналізмів у художньому творі	52

3.2 Розмовна лексика як складник вираження категорій емоційності та оцінності в романі «Місяцівна» Дари Корній	55
3.3 Лексико-стилістичне наповнення фразеологічних одиниць для вираження емоційності у романі «Місяцівна».....	58
3.4 Синтаксичні емотивні засоби емоційної виразності лексики у романі «Місяцівна» Дари Корній	61
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	70
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Мова характеризується рухливістю та відкритістю до змін, які в різні періоди розвитку суспільства, виявляються різним рівнем інтенсивності. Найпомітніші кореляції відбуваються в лексичному складі мови. Сучасна українська мова, органічно поєднуючи досвід попередніх поколінь, розширила ресурси своїх виражально-зображальних засобів на всіх рівнях. Зрушення комунікативно-прагматичного характеру в мовленні українців спричинили активізацію та поповнення запасу різнорівневих емотивних мовних засобів у художніх творах сучасних українських письменників. Зокрема, роман Дари Корній «Місяцівна» істотно вирізняється з-поміж інших суттєвим наповненням такою лексикою.

Актуальність теми дослідження зумовлена наявністю незначної кількості праць, присвячених функціонуванню емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна». Роман не був об'єктом спеціального системного дослідження, однак потребує належної уваги, оскільки репрезентує емоційно-оцінну лексику, дає змогу простежити, як за допомогою цієї лексики авторці вдається досягти бажаного семантико-стилістичного ефекту у зображенні взаємовідносин героїв твору та розвитку подій.

Об'єкт дослідження – емоційно-оцінна лексика в романі Дари Корній «Місяцівна».

Предмет дослідження – семантичні ознаки та стилістичні функції емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна».

Метою дослідження є аналіз семантико-стилістичного потенціалу емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна».

Відповідно до визначеної мети окреслено конкретне коло завдань наших студій:

- з'ясувати теоретичні засади та основні поняття стилістики емоційних засобів у художніх творах;

- вивчити семантичний потенціал лексем-виразників позитивного та негативного спектру емоцій в досліджуваному романі на рівні їхнього прямого та переносного значень;
- з'ясувати морфолого-семантичні параметри вираження емоційності в романі «Місяцівна»;
- визначити синтаксичні особливості вираження емоційності й оцінності в романі «Місяцівна» Дари Корній.

Методи дослідження. У дослідженні використано загальні та спеціальні (галузеві) методи наукового аналізу. З-поміж загальних наукових методів ми послуговувалися методами аналізу, синтезу, індукції, дедукції, спостереження. Як спеціальні лінгвістичні методи використовували:

- описовий метод (покликаний дати точний і повний опис досліджуваних мовних одиниць);
- метод компонентного аналізу (полягає в розщепленні емоційної лексики з метою її подальшого дослідження);
- метод семантико-стилістичного аналізу (дозволяє виявити співвідношення використаних експресивних мовних засобів до змісту інформації).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що емоційно-оцінна лексика у романі Дари Корній ще не була об'єктом окремого дослідження. Уперше проаналізовано семантико-стилістичну характеристику емоційно-оцінної лексики у романі «Місяцівна».

Практичне значення полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані при підготовці студентів до практичних та семінарських занять із курсів «Стилістика і культура мовлення», «Сучасна українська мова. Лексикологія», «Історія української літератури», а також як м матеріал для організації роботи літературних гуртків, факультативів у школах, ліцєях, гімназіях, а також для написання подальших наукових робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї магістерської праці апробовано на 3 конференціях:

1) Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна освіта та наука в глобальному і національному вимірах: виклики, загрози та ефективні рішення», 24 квітня 2024 р., м. Вінниця;

2) VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Філологічні горизонти: науковий, лінгводидактичний, філософський, соціальний, інклюзивний, національно-патріотичний вектори», 17–18 жовтня 2024 р., м. Вінниця.

3) Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів освіти та молодих вчених «Освіта, наука, культура і національна самосвідомість молоді в умовах європейської інтеграції», 20 листопада 2024 р., м. Вінниця.

За матеріалами доповідей опубліковано 3 статті:

1. Коваль Л.М., Коцюба Н.Ф. Використання емоційно-оцінної лексики у художньому тексті (на прикладі роману «Місяцівна» Дари Корній). *Сучасна освіта та наука в глобальному і національному вимірах: виклики, загрози та ефективні рішення: Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Вінниця, 24 квітня 2024 рік / [тези] ред. кол.: Драбовський А. Г., Дибчук Л. В. [та ін.]. Вінниця: Вінницький кооперативний інститут, 2024. 280 с. С. 98–102.

2. Коцюба Н.Ф. Семантична характеристика емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна». *Молодий вчений*. 2024 №7 (131) (у друці)

3. Коцюба Н.Ф. Особливості використання засобів вираження емоційно-оцінної лексики (на матеріалі роману Дари Корній «Місяцівна»): *Освіта, наука, культура і національна самосвідомість молоді в умовах європейської інтеграції: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів освіти та молодих вчених*, м. Вінниця, 20 листопада 2024 рік. (у друці)

Структура та обсяг дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У Вступі обґрунтовано доцільність вибору теми дослідження, її актуальність, визначено об'єкт і предмет, окреслено мету і завдання

дослідження, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, з'ясовано методи дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення емоційно-оцінної лексики» визначено теоретичні засади та основні поняття семантико-стилістичних засобів, представлено термінологію емоційно-оцінної лексики, дослідників та науковців з даного питання, розглянуто особливості функціонування емоційно-оцінної лексики в художньому творі.

У другому розділі «Морфолого-семантичні параметри емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна» з'ясовано особливості функціонування емоційно-оцінної лексики в досліджуваному романі, проаналізовано специфіку використання лексем за частинами мови та розподілу їх за семантикою емоційно-оцінного значення.

У третьому розділі «Лексико-стилістичні та синтаксичні особливості вираження категорій емоційності й оцінності в романі Дари Корній «Місяцівна» показано семантико-стилістичні особливості вживання емоційно-оцінної лексики: використання фразеологізмів, розмовної лексики та синтаксичних конструкцій для посилення емоційної виразності у тексті твору.

У Висновках узагальнено основні результати дослідження. Загальний обсяг магістерської роботи становить 82 сторінки друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ

1.1 Емоційно-оцінна лексика в сучасній лінгвістичній літературі

Мова – це не лише ідентифікатор культури, але й засіб емоційного впливу, тоді як власне емоції постають специфічною формою людського ставлення до навколишнього світу. Лінгвісти-емотіологи припускають, що спочатку було не слово, а емоція, оскільки в основі первинних та вторинних номінацій завжди, з самого початку знаходилися емоції людини. Без них не народилося жодне слово. Це пояснюється тим, що «суто особистісний емоційний елемент, незважаючи ні на що, постійно проникає у вираження чистої думки [6, с. 10].

Упродовж багатьох років між науковцями велися суперечки щодо того, чи має лінгвістика розглядати емоційні складники. Частина дослідників вважала, що домінантною в мові є когнітивна функція, тому вони виключали вивчення емоцій у мовному аспекті (К. Бюлер, Е. Спір, Г. Гійом). Інші теоретики схилялися до думки, що вираження емоцій є центральною функцією мови (Ш. Баллі) [2, с. 108].

Насамперед мова слугує невід’ємним компонентом передачі актуальної інформації, раціональної обробки отриманих знань і трансляції інформації між поколіннями. Однак всі ці процеси не можуть не супроводжуватися почуттями, переживаннями, бажаннями, а тому їх варто також враховувати в лінгвістиці. Подібна думка, певно, з’явилася через теорію Е. Сепіра, відповідно до якої мова – це інстинктивний засіб, оскільки утворення ідеї має для мови глибше значення, ніж вияв волі і емоцій. З цією думкою неможливо погодитися, оскільки емоції постають рушійною силою для креативного мислення, аксіологічної поведінки та вербальних рефлексів людини.

Мова виконує ряд значущих функцій: комунікативну, ідентифікаційну, емотивну, гносеологічну, мислетворчу, естетичну, культурологічну тощо.

Серед них емотивна функція виступає особливо важливою для вираження почуттів мовця, свого ставлення до події, викликає у співрозмовника певну реакцію. Саме цей вагомий складник мови визначає місце емоцій у житті людини.

Поняття «емоція» (фр. *emotion* від лат. *emovere* – «збуджувати, хвилювати») – це одна із форм відображення світу, що позначає душевні переживання або хвилювання; це ті безпосередні переживання, які фіксуються в мові людини [38, с. 262]. Емоції – це процес ситуативного переживання, процес, що має сильне і регулююче значення для людського організму [40, с. 61]. Емоції – це також психічні стани людини, детерміновані світоглядом, переконаннями й мораллю, і виражають її оцінне ставлення до життєвих ситуацій, до своєї і чужої діяльності [36, с. 198-199]; це психічне відображення у формі безпосереднього переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій, обумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта [41, с. 164]. Дослідження емоцій є складним процесом, оскільки вони, за словами В. Маслової, є «невловимою матерією» [39, с. 229-230], а для розуміння їхньої сутності необхідно застосовувати знання з різних наук, зокрема психології.

Емоції часто слугують мотивом, характеризуючи поведінку людини, спрямовану на виконання певних цілей, дослідники вважають їх особливим класом психічних процесів і станів, що в формі безпосередньо-чуттєвого переживання відображають значущість об'єктів і подій у зовнішньому та внутрішньому світі людини для його життєдіяльності. Найважливіша особливість емоцій полягає у здатності до узагальнення та комунікації, тому емоційний досвід людини набагато ширший, ніж досвід її індивідуальних переживань [39, с. 24].

Найбільш загальною класифікацією емоцій є їх розподіл на позитивні та негативні. Спалахи гніву часто провокують вираження негативних емоцій, а інколи сприяють виживанню особи в екстремальних ситуаціях. Науковці виокремлюють ядерні та периферійні емоції, тобто такі, які людина

переживає часто та ті, що потрібні людині менше [38, с. 294]. Потрібно розуміти, що всі наявні класифікації емоцій взаємодоповнюють одна одну.

У тексті емоційність трансформується в лінгвістичну категорію емотивності. Дослідження мовного відображення емоційно-психічного стану людини, її емоційного ставлення до подій є одним із пріоритетних напрямів сучасної лінгвістики, що зумовлено антропологічною спрямованістю мовознавчих студій та визнанням активної участі емоцій у діяльності особистості.

Основний аспект лінгвістичної інтерпретації емоції та оцінки – це їхня реалізація у мовленні, що особливо яскраво проявляється у так званих емоційно-оцінній лексиці. Вказана група лексики становить собою проблемне питання у сучасному мовознавстві, оскільки не існує єдиного терміну на її означення, єдиної класифікації та єдиного розуміння її сутності.

Автори першого українського словника лінгвістичних термінів мовознавці Є. В. Кротевич і Н. С. Родзевич відповідну групу лексики визначають як емоційну і в дефініції вказують, що це «слова, які служать для вираження почуттів та настроїв людини». У складі такої лексики, на їхню думку, варто виділяти такі групи:

- 1) слова, що безпосередньо означають почуття: *любов, ненависть, радість, жах, покора тощо*;
- 2) слова, у значенні яких дається оцінка явища, предмета: *хороших, поганий, жахливий, чудовий тощо*;
- 3) слова, в яких емоційне ставлення до предмета або явища виражається граматичними способами, особливими суфіксами та префіксами: *кошенятко, вітрюга, бабуса, малесенький тощо*.

Зазначимо, що дослідники емоційної лексики звернули увагу на словотвірний аспект вираження емоційності, який чи не найбільш активно опрацьований в українському мовознавстві. Зокрема, досить важливою є думка, згідно з якою, емоційно-оцінне значення реалізують так звані суфікси суб'єктивної оцінки. У відомому «Словнику лінгвістичних термінів» під

редакцією Д. І. Ганича та І. С. Олійника запропоновано термін «категорія суб'єктивної оцінки», під якою розуміють «семантико-граматичну категорію, яка виражає суб'єктивну оцінку предмета, ознаки чи ознаки дії і вносить в основне лексичне значення слова додаткові емоційно-експресивні відтінки: значення пестливості, здрібнілості, прихильності, ніжності або негативної оцінки: зневажливості і згрубілості чи фамільярності» [14, с. 103].

Суттєвим кроком уперед у розумінні емоційно-оцінної лексики в українському мовознавстві була монографія А. А. Бурячка «Українське усне літературне мовлення». У одному з її підрозділів автор обґрунтовує співвідношення емоційної та оцінної лексики. Лексику, яка виражає тільки оцінку, науковець називає оцінною, а ту, яка, крім оцінки містить ще й емоцію, називає емоційною, до того ж стверджує, що емоційною не може вважатися лексика, яка не містить оцінки [9, с. 17].

Досить вагомим є твердження, що науковець А. А. Бурячок вперше в українському мовознавстві розглядає особливості вживання оцінної лексики в усному літературному мовленні. Він описує структурно-семантичні типи в тому чи тому стилі мовлення, з'ясовує способи посилення експресії. Працюючи в цьому напрямку, мовознавець також досліджує вплив діалектного субстрату на оцінну лексику носіїв літературного мовлення. Крім того, учений зазначає, що «насиченість усної літературної мови оцінною лексикою залежить від багатьох чинників, але насамперед від змісту і стилю мовлення, його комунікативної спрямованості, освіти й психічного стану мовця» [9, с. 83].

Всю емоційну лексику дослідник-мовознавець поділяє на такі групи:

- 1) слова, які використовують для передачі своїх або чийось почуттів, емоцій, настроїв, вираження свого ставлення до повідомлених фактів, для характеристики людини в цілому або тільки з якогось боку;
- 2) слова, що їх уживають дорослі в розмові з дітьми;
- 3) інтимні звертання;
- 4) вигуки;

- 5) слова з суфіксами зменшеності, пестливості, згрублості;
- 6) слова, які вживаються у непритаманному їм стилі мовлення;
- 7) підсилювальні і спонукальні частки;
- 8) слова, що вживаються в оцінюванні ступеня вияву ознаки, дії тощо з боку мовця;
- 9) модальні слова.

У цій класифікації одні її складники виділяють за частиномовною належністю, другі – за семантичними характеристиками, треті – на основі словотвірних ознак. Уперше в українському мовознавстві було представлено і згруповано майже всі мовні засоби реалізації оцінно-емоційного значення.

Як бачимо, основну увагу дослідники емоційно-оцінної лексики приділяли її словотвірним характеристикам, тому і класифікації переважно базуються на словотвірних значеннях дериватів. Крім того, більшість мовознавців підкреслюють нерозривний зв'язок категорій оцінки та емотивності на мовному рівні. Взаємодія емотивності з категоріями оцінності та експресивності на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки набуває все більшої актуальності, оскільки і до сьогодні проблема спорідненості та відмінності їх сутності та ролі у мові залишається спірною та нерозв'язаною.

У деяких роботах науковці торкаються морфологічного аспекту емоційно-оцінної лексики. Проте класифікації, яка б базувалася на значеннєвих характеристиках всієї групи емоційно-оцінної лексики, а не тільки іменників з суфіксами суб'єктивної оцінки до цього часу не існує.

1.2 Функціональна роль оцінки в емоційно-експресивному змісті художнього твору

У лінгвістиці категорію оцінки вивчали з точки зору різних наукових підходів.

У межах функціонально-стилістичного напрямку досліджувалися доцільність і неминучість вживання засобів оцінки (переважно, на матеріалах наукового мовлення) та комунікативні завдання функціонального стилю або

жанру. Однак у працях цього напрямку оцінка розглядається як стильова риса, а не як особлива категорія, тому й не ставиться питання про її структуру (засоби вираження).

Мовознавці [35, с. 32] розглядають оцінку як явище функціональної семантико-стилістичної категорії, тобто як явище функціональної системи мовних засобів різних рівнів, що виступають у текстах якого-небудь функціонального стилю в одній ролі й тим поєднуються між собою (у певній сфері спілкування) на основі виконання ними єдиного комунікативного завдання. У цьому контексті засоби розподіляються за принципом «центр – периферія».

Питання функціонування емоційно-оцінних номінацій як важливих елементів художнього тексту все ще недостатньо висвітлене. Відомо, що категорія оцінки була об'єктом вивчення багатьох гуманітарних наук, тому існує чимало варіантів класифікації оцінних значень. У логічному аспекті найповнішою вважається класифікація фінського логіка фон Врігта, яка передбачає врахування концептуального принципу.

О. Потебня розглядав категорію оцінки в культурологічному та логіко-психологічному аспектах. У своїй праці «Думка і мова», а саме в розділі «Мовознавство і психологія», учений виділяє два основні типи оцінки – «емоційний» та «чуттєвий», зазначаючи, що розум, почуття та воля знаходять своє відображення у слові (мовленні) та логічно поєднуються. Почуття, на думку дослідника, супроводжують думку і залежать від неї. О. Потебня розглядає семантичні складники категорії оцінки з позитивними і негативними типами її вияву, звертаючи увагу на суб'єктивні та об'єктивні почуття.

З цього випливає, що вираження оцінки відбувається за участю різноманітних мовних засобів. Більше того, значення оцінки не дозволяє досліднику обмежуватися одиницями лише одного рівня мови, тобто виникає можливість характеристики оцінки як функціональної категорії.

Якщо розглядати оцінку як функціональну семантико-стилістичну категорію залежно від того чи того функціонального стилю, то легко помітити, що засоби її вираження перерозподіляються відповідно до оцінного змісту у відповідному типі тексту, його специфіки та частоти використання в ньому оцінних одиниць (ядро/периферія). До ядра входять раціональні оцінювальні засоби, які виражають "чисту" оцінку, не поєднану з якими-небудь спеціальними комунікативними засобами, до периферії – засоби, що виражають не тільки оцінку, а й суб'єктивну думку, інколи тільки думку.

У роботі частіше будемо використовувати термін на означення лексики, що виражає емотивне і оцінне значення – емоційно-оцінна лексика, бо термін емоційна лексика не передає двоплановість вираженого значення емотивного і оцінного.

А. Стадній говорить, що в емоційно забарвленому мовленні здебільшого переважають або негативні емоційні оцінки, або позитивно-емоційні [45, с. 93]. Саме тому дослідниця пов'язує емоційне стилістичне значення зі значенням оцінним, і в цьому насправді є сенс – емоції можуть бути позитивними або негативними, відповідно до соціальної оцінки явищ, що їх викликають. Так само й емоційний компонент «може характеризувати дію двома протилежними оцінками: позитивною (меліоративною) та негативною (пейоративною)», – вказує А. Стадній [45, с. 93].

Емоційність – це переживання людиною свого ставлення до дійсності, до особистого й навколишнього життя; душевне переживання, почуття людини. Істотною категорією для розуміння емоційної сфери спілкування є емотиви.

1.3 Категорія емотивності в семантиці мовних одиниць

Слід зауважити, що поняття «емотивність» та «емоційність» не є синонімічними. В. І. Шаховський трактує поняття емотивності як лексичної категорії наступним чином: «іманентно властива мові семантична

властивість виражати системою своїх засобів емоційність як факт психіки, відображений у семантиці мовних одиниць, соціальні та індивідуальні емоції», тоді як під емоційністю він розуміє «долінгвістичну», психологічну категорію, яка є чутливістю людини до емоціогенних ситуацій та її емоційною (чуттєвою) реакцією на них [61, с. 91]. У такий спосіб стає зрозуміло, що емотивність – це емоційність у мовному значенні, тобто чуттєва оцінка об'єкту, вираження мовними або мовленнєвими засобами відчуттів або переживань людини.

В емоційній комунікації на перший план виходить вираження емоційних станів співрозмовників, а в емотивній комунікації, навпаки, саме за рахунок мовних засобів створюється певний емоційний стан у слухачів [62, с. 294]. Відповідно поняття емоційності й емотивності розглядаються в площині мови, відображають дзеркально протилежні процеси та розрізняються за критеріями спланованості, контрольованості, усвідомленості, мотивованості й тональності мовлення, які відображають відмінності у природі зазначених понять.

Проте в сучасній лінгвістичній літературі натрапляємо й на інші трактування цього терміна. Наприклад, мовознавиця О. О. Селіванова вважає, що емотивність – це невід'ємний компонент семантичної структури мовної одиниці, що відображає емоційне ставлення носіїв мови до позначеного. Денотат значення лексеми може формуватися за допомогою емотивності. Такий зв'язок зумовлює виникнення суперечностей під час розгляду конотата та денотата, встановлення меж між ними [44, с. 248].

М. В. Гамзюк стверджує, що мовне вираження емоції є основою емотивності [12, с. 25], тоді як І. М. Літвінчук розуміє під емотивністю результат інтелектуального переосмислення емоційності, що передається в мові та мовленні [36, с. 1]. Оскільки В. І. Шаховський визначає емотивність як лексичну категорію, то він класифікує лексичні емотивні одиниці на такі, що називають, виражають та описують емоції. На його думку, емотивною можна вважати лише лексику, яка призначена для мовного вираження [62, с.

150]. А сама емотивна семантика мови є не досить чітко окресленою семантичною множиною, оскільки, як вважає науковець, за певних умов у процесі спілкування всі слова мови можуть стати емотивними [63, с. 107].

В.А. Чабаненко зазначає, що оскільки об'єктом дослідження під час вивчення реалізації категорії емотивності можуть бути як констатаційні текстові одиниці (слова, вирази, речення), так і цілі тексти, доцільно говорити про когнітивну категорію емотивності із різним статусом у варіантах своєї реалізації, іншими словами, із полістатусним характером. Тобто емотивність – це полістатусна когнітивна категорія, а саме, така, що здатна проявляти те чи інше категоріальне значення (у нашому випадку емотивне) на різних рівнях мовної системи, тобто у статусі різнорівневих одиниць [56, с. 11–18]. Зокрема, емотивність має категоріальний статус на різних рівнях мовної системи та в мовленні: 1) фонологічний – проявляється в інтонації (одне й те саме слово можна вимовити із вираженням емоцій любові, погрози чи гніву), 2) лексичний – проявляється в існуванні лексем, назв емоцій, специфічної експресивної лексики та лексики, що описує емоції; 3) на рівні речення – проявляється в існуванні емотивних (експресивних) структур, еліпсиса та інших; 4) на рівні тексту – проявляється в структурно-семантичній організації висловлень, існуванні специфічних емотивних одиниць тексту, лінгвостилістичної виразності [55, с. 11–18].

Емотивність як лінгвістичний корелят психологічної категорії емоційності є інтегральною властивістю текстів різних типів: офіційно-ділового, наукового, публіцистичного та художнього. Емотивна специфіка текстів може бути визначена через співвідношення емотивного фону, емотивної тональності й емотивного забарвлення. Вона розглядається як двостороння сутність, що має план вираження і план змісту, через які виражаються емоційні відносини стану мовців [7, с. 28].

У художньому творі категорія емотивності є двосторонньою, вона складається із плану змісту та плану вираження. Емотивний зміст поширюється на основні рівні тексту: у вигляді емотем і входить до

когнітивного змісту тексту та є складником емоційної частини прагматичних стратегій автора. Категорія емотивності є інтегральним підґрунтям текстів художніх творів, її вираження зумовлене культурологічними ознаками стилю автора, комунікативними правилами та особливостями менталітету соціуму [34, с. 96].

У художньому тексті відображається індивідуальний світ певного автора, мовні особливості історичного періоду та місцевості, де відбуваються події чи проживає письменник. Навіть граматична система мови здатна впливати на смислове навантаження тексту. Це важливо як для семантичної структури твору, так і для відображення способу мислення спільноти. Через мову художніх творів, підбір зображувальних засобів, які складають національний фонд мови, а також через їхнє художнє переосмислення відбувається розкриття особистості письменника. У такий спосіб можна прослідкувати, що є цінним для автора, як він трактує добро і зло, прекрасне і потворне, ставлення до подій, що його оточують, стає зрозумілим його світогляд і уявлення про духовні цінності та життя в цілому. Саме це формує внутрішній світ митця, який виявляється в написанні творів, що є своєрідним зверненням-посланням до читачів [35, с. 101].

Художній текст виконує низку функцій, які характеризують ступінь впливу на читачів. Зокрема, це *естетична, соціально-комунікаційна, інформаційна, ідеологічна, прагматична*.

Сутність *естетичної* функції полягає в тому, щоб приносити задоволення читачеві, відчувати прекрасне та передавати його у тексті. Митець сприймає світ з точки зору його найвищого рівня прекрасного, уявлення про належний порядок речей як про прекрасне, що формує естетичний ідеал. Всі ті події, які наближають до естетичного ідеалу відображаються через позитивні емоції, а якщо віддаляють – через негативні [35, с. 16].

Соціально-комунікаційна функція виступає каталізатором, оскільки твір може впливати на читачів лише рівнем своєї популярності. Її суть

полягає в тому, що художній твір згруповує людей, які поділяють певну думку, саме такий твір вартий уваги і має глибокий посил. Однак сучасні наковці зазначають, що ця функція переживає кризовий етап, оскільки вона несумісна з естетичною. Масова література відома, але не може подобатись всім.

Інформаційна або пізнавальна функція слугує передусім для передачі інформації, вона є засобом пізнання. Письменник описує ті явища чи події, які не знають читачі – художній світ твору зацікавлює, відкриває нові горизонти світогляду, розширює межі людського пізнання. У читача виникає можливість створити нове тлумачення вже пережитого досвіду, або ж пережити зовсім нові емоції. Це сприяє збагаченню духовних цінностей особистості та здатності сприймати навколишній світ всеосяжно.

Ідеологічну функцію можна розглядати крізь призму суспільних та соціально-політичних подій. Досить часто ця функція здійснює вплив на читача з позиції ідеологічного спрямування: націоналізму, соціалізму, демолібералізму, демократизму тощо [35, с. 71].

Щодо **прагматичної** функції, то можна сказати, що вона полягає у здатності викликати у читача певні емоції, почуття, спонукати до дій, тим самим реалізує прагматичний потенціал тексту. Прагматика тексту фіксує взаємозв'язок між текстом та суб'єктом текстової діяльності.

Однією з центральних прагматичних категорій тексту є **інтенціональність**, яка охоплює авторську індивідуальність, специфіку мовного вираження, унікальність світогляду. Її реалізація відбувається шляхом добору мовних засобів, які реалізують аксіологічну, культурно-історичну, естетичну цінність. Ці функції тісно пов'язані між собою і по-різному виявляються в художньому тексті. Вони формують естетичні погляди людей, створюють відповідні настрої суспільства, виробляють певні ідеали через використання художніх засобів [35, с. 89].

Категорію емотивності традиційно вивчають з урахуванням таких категорій, як оцінність, експресивність, образність. Проте лінгвістам бракує

одностайності в розумінні понять емотивності та експресивності. Зазвичай, емотивність тісно пов'язана із експресивністю, хоча вони не є тотожними.

У лінгвістиці існують різні визначення експресивності, зокрема це здатність мовних одиниць до посилення впливу в акті комунікації. Зокрема, мовознавець Єщенко Т.А. експресією називає посилення виразності, збільшення сили впливу мови [23, с. 181]. Також під експресивністю розуміють властивість тексту або частин тексту, яка передає зміст зі збільшеною інтенсивністю, відображаючи внутрішній стан мовця та має своїм результатом емоційне чи логічне посилення, що буває образним або ні. На думку В. Болотова, що займався вивченням емотивності та експресивності у текстовому аспекті, експресивність – це статус категорії мови відповідно до якого емоційність вважається категорією мовлення, що передбачає вплив на людину і становить чуттєву реакцію особистості на текст, а експресивність є похідним явищем стосовно емотивності, тобто її вторинною ознакою.

Існує ще один підхід до трактування зв'язку між емотивністю та експресивністю, який передбачає розгляд емотивності як необхідної передумови створення експресивного (І. Арнольд, В. Телія, Т. Вінокур). Такий зв'язок визначається як співвідношення первинного та вторинного [50, с. 107].

На відміну від емоційності, яка відповідно до вчення дослідника мови В. І. Шаховського насамперед пов'язана з реалізацією емоційної оцінки, експресивність співвідноситься з інтелектуальним наміром переконати в чомусь адресата, посилити перлокутивний ефект висловлення, надати йому більшої виразності [62, с. 281]⁸. Отже, поняття експресивності виявляється ширшим за емоційність, тоді як поняття емотивності є змістовнішим за експресію, оскільки емоційність різноманітна у своїх виявах, а експресивність зводиться здебільшого до посилення.

Емотивність становить основу емоцій, саме вона тісно пов'язана з функцією оцінки, адже складається з оцінного мовного змісту та

експресивного вираження. Така взаємодія оцінки та емоції виявляється в тому, що оцінка виражає думку суб'єкта про цінність об'єкта для нього, в той час як емоція виражає переживання суб'єктом певної думки [62, с. 192]. Зокрема, емоційна оцінка розташована на межі перетину емоційної та інтелектуальної сфери психіки, що обумовлено свідомим характером оцінки. Тому будь-яка оцінка первісно когнітивна, емоційність «нашаровується» на оцінку та створює ефект посилення емоційного відношення, надаючи тим самим когнітивного змісту мовним одиницям [63, с. 281–282].

Отже, мову та емоції необхідно розглядати як дві паралельні системи, кожна з яких впливає на функціонування іншої. Емоції виражають ставлення людини до життєвих ситуацій і виражаються в мові вербально. Слова можуть позначати емоцію, їх комплекс або емоційний стан, відображення яких локалізується в змістовій структурі відповідних слів. Емотивність слова формується за рахунок специфічних семантичних компонентів. Категорія емотивності розвивається на основі емоційного аспекту когнітивно-комунікативної діяльності та є результатом інтелектуальної інтерпретації емоційності. Вона є важливою текстотвірною категорією, а також інструментом для підкреслення потрібних логічних зв'язків, впливу на читачів та зосередження їхньої уваги на головних подіях тексту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні аспекти вивчення емоційно-оцінної лексики, що дозволяє визначити її як важливу складник мовної картини світу, що відображає емоційні та оцінні реакції мовців.

Емоційно-оцінна лексика охоплює слова та вирази, що передають суб'єктивну оцінку мовця, його емоційне ставлення до об'єктів дійсності. Такі слова виконують експресивну функцію та формують емотивно-оцінний компонент висловлення.

Емоційно-оцінна лексика пов'язана з такими категоріями, як експресивність, суб'єктивність, інтенційність, стильова забарвленість. Вона передає позитивні чи негативні оцінні характеристики, створює емоційне забарвлення тексту твору в мові та реалізується через різноманітні стилістичні прийоми.

Вивчення емоційно-оцінної лексики вимагає міждисциплінарного підходу, що включає лінгвістичний, психологічний та культурологічний аспекти, оскільки емоції та оцінка є невід'ємною частиною людського сприйняття.

Емоційно-оцінна лексика також виконує важливу роль у комунікації та сприяє створенню психологічного контакту між мовцем та слухачем, допомагає реалізувати прагматичну функцію мовлення та посилити вплив на реципієнта.

Отже, дослідження емоційно-оцінної лексики є актуальним та важливим для розуміння загальних тенденцій розвитку сучасної української мови, особливостей її функціонування та способів передачі суб'єктивних значень у художньому тексті та в мовленні.

РОЗДІЛ 2

МОРФОЛОГО-СЕМАНТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «МІСЯЦІВНА»

2.1 Роль емоційно-оцінної лексики в художньому тексті

Нова лінгвістична парадигма, а саме гуманістична, в центрі якої є людина як носій і активний користувач мови, зумовила особливу зацікавленість сферою емоцій з боку лінгвістів. Такий інтерес не є безпідставним, адже мова як головний інструмент людського спілкування не лише забезпечує мовців обміном інформацією, але й відображає їхній внутрішній емоційний стан. Для досягнення цієї мети кожна мова має спеціальні «коди», які здатні передавати різні види емоційності. Тому маємо констатувати, що сьогодні дослідження співвідношення мови та емоцій є актуальним напрямом дослідження для майбутніх наукових студіювань.

Художній текст як цілісне індивідуально-авторське утворення є розгалуженою і багаторівневою системою, що має складну внутрішню будову й самобутні засоби вербалізації національної картини світу. Особливий статус й інтерес у творенні художнього тексту належить лексичним експресивам, зокрема стилістичному навантаженню емотивно-оцінної характеристики зображуваних подій, явищ та персонажів. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що емоції, їхній потенціал у художніх творах уже ставали об'єктом глибоких досліджень у сучасній лінгвістиці, про це свідчать вітчизняні та зарубіжні наукові праці Я. Гнєзділової, В. Іващенко, І. Арнольд, В. Шаховського, А. Білас, Н. Бойко, С. Гладьо, К. Ізарда, Б. Волєк, Г. Лукаш, О. Дорош та інших науковців.

Емотивна функція є також надзвичайно суттєвою – вона проявляється щоразу, коли мовець виражає свої почуття, власне ставлення до навколишньої дійсності або коли він прагне викликати певну емоційну реакцію реципієнта. Отже, місце емотивної функції мови визначається тією функцією, яку відіграють емоції в житті людини – функцією ситуативного переживання; вираження оцінного ставлення до співрозмовника;

відображення відношення між мотивами та можливістю адекватної їм поведінки суб'єкта [15, с. 13]. Головна мета емотивної функції мови полягає у здійсненні специфічної форми емоційної комунікації людей. Будь-яка мовна функція має дві сторони: потенційну й результативну [15, с. 17]. Відповідно й емотивну функцію можна вважати, з одного боку, такою, що реалізовується, тобто як процес, а з іншого – як реалізовану, тобто як результат. В. Шаховський розрізняє емотивну валентність мовних одиниць, їх емотивну семантику та їхнє емотивне вживання [62, 68]. Вираження та інтенсифікація емотивної виразності досягається засобами різних мовних рівнів, а також використанням різних стилістичних прийомів і фігур.

Емотивність реалізовується на різних мовних і мовленнєвих рівнях: лексичному, граматичному, синтаксичному, семантичному (денотативному, конотативному), а також контекстуальному. У нашій роботі найбільш повно репрезентовано саме лексичний рівень вираження емотивності.

Художній текст є основною формою фіксації знань людини й джерелом авторської моделі світу, який виступає формою існування певних явищ і речей у найбільш загальних категоріях. У межах лінгвокультурологічної парадигми, з погляду представлених у тексті знань, стає можливим поглиблене вивчення всіх категорій художнього тексту і, зокрема, його експресивності. За допомогою експресивності в художньому тексті втілюються авторські емоційні інтенції й моделюються ймовірні емоції адресата, пов'язані зі сприйняттям та інтерпретацією текстової дійсності.

Мова має широкий спектр засобів, за допомогою яких виражається лінгвістична оцінка.

Оцінка – універсальна категорія, яка має особливості вираження на всіх мовних рівнях. Багато досліджень доводять те, що вибір мовних засобів, їх організація у тексті, вираження певних емоційних станів набуває все більшого значення. Аналізуючи емоції в художньому дискурсі, варто сказати, що вони передають ставлення людини до певної ситуації та маркують емоційну реакцію на них.

Отже, оцінність – одна з глобальних категорій художнього тексту, що виражається на всіх мовних рівнях – лексичному, стилістичному, фразеологічному, словотвірному, синтаксичному морфологічними. Найширші можливості щодо вираження оцінної семантики має лексичний рівень.

2.2 Емоційно-оцінний потенціал частин мови в романі «Місяцівна»

Для сучасного художнього тексту характерна тенденція до емоційної оцінності та безперервні пошуки різноманітних способів її вираження, оскільки для реалізації свого задуму авторові потрібно акцентувати увагу читача на певних фактах, явищах, проблемах, створити навколо них бажану атмосферу сприймання, зацікавлення, зрівноважити логічне сприйняття та емоції, подати свою експресивну оцінку й закласти її у свідомість читача, сформувати в нього певне ставлення до порушеної проблеми, перетворити оцінне ставлення в переконання, стимулюючи ті чи інші практичні дії адресата.

У складі кожної національної мови наявні одиниці, які реалізують емотивно-оцінні функції. В українській мові найширший спектр таких мовних засобів репрезентовано на лексичному рівні. До них належать слова, які безпосередньо позначають почуття, настрої (*любов, ненависть, радість, сум*), афективні слова, у значенні яких міститься оцінка (*чудовий, прекрасний, жахливий*), оцінні значення якісних прикметників і прислівників (*мудріший, найпідліший, щонайкраще* тощо), слова-інтенсифікатори (*надзвичайно, дуже*).

Традиційно мовознавці визначають категорію оцінки як позитивну чи негативну кваліфікацію предмета, що передусім пов'язано з відповідними емоціями. Саме цей критерій покладено в основу розмежування емоційно-оцінної лексики у нашому дослідженні. Зокрема, виділяємо такі її групи:

1) лексеми, що позначають певні почуття та містять емоційний елемент у прямому значенні (*радість, страх, лют, гнів*): *А зараз Терезі сумно, бо вже*

ніколи не буде так, як було до аварії [2, с. 43]; Теодор стоїть, **тихий і сумний** [2, с. 302]; Василю це лише **сердило** [2, с. 107]; Тереза **регоче** від захвату [2, с. 243]; І навіть дідусь **заспокоївся**, бо не було вливати в неї заспокійливе після пробудження, не потрібно було її зв'язувати [2, с. 182]; І тоді мама зловтішно **посміхалася** [2, с. 26];

2) лексеми як вербалізатори несхвальної оцінки та негативного ставлення до адресата мовлення: *впертюх, слабкодухий чоловік, нікчема, підлабзуники, базіки, вовкулака*);

3) лексеми, що містять чітку вказівку на якусь ваду співрозмовника, виражають якісну оцінку предметів, явищ дійсності, осіб, стану та почуттів персонажа: *авантюрист, пройдисвіт, соціофоб, батьковбивця, мародери, ледацюги*;

4) метафорично-образні лексеми, що репрезентують негативну оцінку в поєднанні з експресивністю, яку виражають епітети, що сполучаються з іменниками-назвами: *цап-відбувайло, страшна паразитка; зараза Базилевичева; шляхетна сучка; спиногризи, лихий чувак, Проклятий Батьковбивця, місцеві ворожбити, найбільший грішник, мстивий людиноненависник, великий меценат*;

5) інвективну лексику, яка вияскравлює широкий спектр негативних емоцій, увиразнює емоційгенність побутових моделей людської комунікації: *невігласи, зухвальці, хоми невірні, нестепна курва, нікчема, розтелена; роззява; убивця, непоганий домушник, потвора, якась нечисть, бідося*;

6) лексеми-оптативи, що слугують лінгвоментальними формами українців та оприявнюють сугестивну функцію української мови: **Щастя-здоров'я! Боже помагай!** І дівчина плаче, бо їй так хочеться, щоб він бодай разочок пригорнув її, поцілував, порозмовляв із нею [2, с. 15].

У досліджуваному романі спостережено цілу систему виражальних мовних засобів, що забезпечують емоційне маркування художніх контекстів.

Зазначимо також, що, на нашу думку, у романі «Місяцівна» вживання емотивно маркованої лексики є доцільним, вона увиразнює мовлення героїв,

наповнює його додатковими семантичними планами та виражає суб'єктивне ставлення мовця до висловлюваного, завдяки чому художній текст викликає ширшу гамму почуттів та переживань у реципієнта. Окрім того, емоційно-оцінна лексика є складником власне авторського ставлення до того чи того персонажа чи події твору, накладає свій відбиток на характер сприйняття – позитивний чи негативний: *Воля! Гори і стільки волі! Бери жменями, пий, шалений, умивайся... Тереза регоче від захвату [2, с. 243]; Цілий світ у голові та на цінчиках пальців Творця. Світ, котрий ти можеш не тільки бачити, а й відчувати. Звуки, які стають образами, часто не схожі на образи, котрі видивляються очі. І Тереза з пов'язкою на очах стала малювати [2, с. 48]; Дорога має початок і має кінець. Ось і її квартира. Теодор бере її за руку і, наче маленьку заводить до оселі [2, с. 214];*

Отже, емоційна лексика у використанні авторки роману «Місяцівна» передає почуття, емоції, настрої, доповнює характеристики героїв, акцентуючи увагу читача на важливих аспектах. За допомогою засобів емоційного вираження Дара Корній створює багатогранну основу твору, на якій реалізується зміст, його ідейно-тематична та художня складові.

2.3 Семантико-стилістичні особливості іменників для вираження емоційності

Іменники є основою будь-якого тексту, оскільки вони називають об'єкти, явища, поняття чи стани, які є предметом художнього зображення. Вони виконують такі функції:

- позначення емоцій і почуттів, наприклад, слова *радість, сум, гнів* безпосередньо вказують на емоційний стан;
- символічність – багато іменників у художньому тексті набувають символічного значення, що посилює емоційність через асоціативність (наприклад, *квітка* як символ краси чи *пітьма* як метафора страждань);

- уособлення – іменники, що позначають абстрактні явища (*любов, час, доля*), часто персоніфікуються, створюючи образи з емоційним забарвленням.

Іменники найчастіше використовують для створення загального емоційного тла тексту, оскільки вони створюють концептуальну основу для опису почуттів.

Варто зауважити, що категорія оцінки яскраво виражена оцінними іменниками для позначення особи. Наприклад, номінації осіб на кшталт *братик-вуйко, красуня-білявка, мала веселуха, дурні, дивачка; пригнічений чоловік; дебелий чолов'яга* – експресивно насажені. У структурі іменників, які реалізують семантику позитивного емоційно-оцінного плану та передають значення зменшеності, наявні зменшено-пестливі суфікси. Наприклад: *І так стримувалася, знаходилася в собі, стиснувши губки, твердо кивати, коли мама про щось дрібно запитувала: «Доню, хочеш пити?», «Покласти **котлетку**?» [2, с. 16]; Манера тримати **спинку**, плавні рухи рук, лебедина постава, завжди піднесена голова, прямі плечі [2, с. 21]; У школі з першим класом обов'язково знаходився всякий **хлопчик**, який брав під опіку цю особливу білявку, не дозволяв нікому її зображувати, носив за нею **портфелик**, допомагав робити уроки [2, с. 19]; І все майстерно оздоблене різьбою: тут і квіти-гілочки-листочки, і навіть **пташечки й херувимчики** [2, с. 25]; Хоча в **садочку** одна **нянечка** на всіх.. [2, с. 24]; Якби мама для Терези знайшла **нянечку**, то й вона б у **садочок** не пішла, хоча то погана ідея [2, с. 24]; Але несподівано дідусева казка стала для **дівчинки** отим живим **вогником**, який у майбутньому мав перетворитися на мету її життя [2, с. 48]; Кажі їй, Теодорчику дороженький, що мусить тепер особливо берегти своє **здоров'ячко** [2, с. 157]; Цілий світ у голові та на **кінчиках пальців** Творця [2, с. 48].*

Іменників, у структурі яких наявні збільшувально-згрубілі суфікси, значно менше. Вони передають семантику негативного емоційно-оцінного плану і вербалізують значення згрубілості: *дідуган, чолов'яга, старигань;*

Смертні людиці теж були дітьми його батька [2, с. 129]; *Бідний чоловічок* не витримував, коли бог випивав усі його сили, неволив душу і врешті з'їдав серце [2, с. 130].

Зафіксовано, що ефективним засобом увиразнення інтенцій мовця слугують іменники – назви людей, що містять у структурі слова образний компонент значення (*янголятко, бідолашний; моя любя, дівчинко моя, дитино, дороженька*). Авторка застосовує суфікси у звертаннях та власних іменах. У такий спосіб Дара Корній відтворює прихильне ставлення персонажів до адресата мовлення. Наприклад: *Яка красунечка! Як тебе звати, місячна дівчинко?* [2, с. 13]; – *Кароліночко, янголе наш!* [2, с. 32]; *Ти кажеш, дороженька, що їхні успіхи – і твої теж* [2, с. 32]; *Невже бідолашна Єленка справді потребувала співчуття?* [2, с. 40]; *Це неправильно, донечко, ми хвилюємося через твій настрій* [2, с. 62]; *Навчатися в самій Англії. Молодчиночка* [2, с. 156]; *Кажи їй, Теодорчику дороженький, що мусить тепер особливо берегти своє здоров'ячко* [2, с. 156]; *І ви, дорогесенька Терезочко, теж заходьте. Начувся я про ваші проблемки зі здоров'ячком. Ой, бідна дівчинка* [2, с. 157]; *То я про нас із тобою, любий Теодорчику. Ах та ой, я тут ледве не забувся, пані Кароліночка мене попередила, що ти, мій любий хлопчик, не просто потеревенити зайдеши* [2, с. 157]; *Але це числиться, онучко* [2, с. 121].

Високий рівень експресивності передають також суфікси, які за своєю природною валентністю наповнюють іменники додатковим змістовим відтінком: *молодик, дівча, кучерики, веселуха, юнка, дивачка*.

За нашими спостереженнями, реєстри оцінного спрямування превалюють у дискурсі Дари Корній, що зумовлено прагненням авторки природно відтворити уснорозмовний дискурс, процес безпосереднього спілкування комунікантів.

У процесі аналізу іменників як засобів увиразнення психоемоційного стану мовця виокремлено **низку іменників**, що виражають номінації частин тіла людини, речей, дій, явищ, які мають забарвлення зневажливості.

Наприклад: *Насправді це все дива косметичних **процедур-операцій**, «ботексів-шмотексів» [2, с. 29]; А куди дівати оті всі **шафи-вази-креденси-скульптури-пуфіки?** [2, с. 35]; Тож **каруселі-театр-кіно-кафе-майданчики-музеї** Теодор із Терезою відвідували разом і добре часто [2, с. 31]; Під музику добре мріялося, а її уява малювала образи почутого: **картини-пейзажі-баталії-країни-людей-істоти** [2, с. 22]; Геніальний був чоловік, пристойно заробляв, **дружина-красуня, сини-розумники** [2, с. 76]; Він сказав, що є **наднелюди**, яких краще отримати якнайдалі від усіх інших **нелюдів** [2, с. 146]; Дуже си тішу жи твоя матінка пристала на мої вмовляння та з гідністю використовує свій талант **оповідальника** [2, с. 157]; Кому старі та давні цікаві? **Дівчата-молодиці-вечорниці** — передусім [2, с. 156]; Різкий біль **шпичками-колючками** приводить до тями [2, с. 83]; Але то така гра, бо після почутого пані Кароліна ще більше нахоплює пана Світозара, називаючи його **світилом** української історичної науки, академіком не за титулом, а за покликанням, скромним інженером людської психології, яка захована в історичній науці, й ще, ще, ще... [2, с. 158];]; Він не любить спонтанності, такий собі **перфекціоніст**, що прагне порядку [2, с. 79]; Хоч мама вперто називає тебе **дідьком у спідниці** [2, с. 41]; Вона не хоче мати нічого спільного з **неадекватним за кермом** [2, с. 56]; Вона не потребує присутності у своєму житті **чужинців** [2, с. 66]; Тут **нелюдами** аж кишить [2, с. 146].*

Вираження емоцій та емоційних станів іменниками в романі «Місяцівна» Дари Корній слугує важливим засобом творення психоемоційного стану мовця, вияскавленням емотивних та оцінних компонентів тексту. Наприклад:

1) радість (позитивна емоція; спроможність цілковитого задоволення актуальних потреб): *Сумний погляд Бога потеплішав, усміх сповнився щирої **радості** [2, с. 9];*

2) інтерес (позитивна емоція; сприяння набуття нових знань, навичок, зацікавлення у вивченні корисної інформації, стимул працювати та

навчатись): *Мама Васирина нічого не могла вдіяти з доньчиною гіперактивністю та цікавістю [2, с.13]; Дід таки має слушність [2, с. 291]; А може, тому, що Тереза так благально зазирає в очі, шукає там крихту розуміння й тепла [2, с. 208];*

3) подив (позитивно-негативна емоція; реакція на раптові обставини) – *То для чого цю унікальність із кимось ділити [2, с. 18];*

4) страждання (негативна емоція; неспроможність задовольнити необхідну потребу): *І з'явилися на тих малюнках туга, розпач, біль серця, горе, війни, біда [2, с. 45]; Мучитель упивається споминами [2, с. 130]; Та істота, котра в мені живе, змусила бідолошного то зробити [2, с. 137];*

5) гнів (негативна емоція; різке невдоволення через раптову появу перепони у досягненні важливої для суб'єкта потреби): *Хоча по вінця був переповнений зневірою та люттю [2, с. 47]; Серце, по вінця пройняте ненавистю, розпачем, жагою помсти чи влади, надзвичайне [2, с. 130];*

6) відраз (негативна емоція; стикування з неприємними обставиною, предметом або людиною, що виражається у не співпадінні з моральними, ідеологічними, етичними нормами та принципами суб'єкта): *Здається, він навіть тішився нею, особливо коли онука навідувалася до нього в гості, адже лише їй вдавалося вивести з королівського, патоково-солодкавого заціпеніння дідусеву дружину – пані Кароліну [2, с. 15]; – Хоча, чесно кажучи, чесно кажучи, через бабусину холодність у голові роїлися тисячі запитань [2, с. 16];*

7) зневага (негативна емоція; виражається у несприйнятті, знеціненні життєвих позицій, інтересів та переконань у міжособистісній комунікації): *Інколи не щастить із вчителями, іноді – з обставинами, і тоді важливе видається мізерним, натомість блискучі шати гордині, марнославства та цинізму затуляють світ [2, с. 45]; Люди залишалися егоїстами, ненажерами, лихварями, зрадниками, підступниками [2, с. 128]; Нехай потвора не відволікається на неї, нехай далі бавиться думками. І паразит бавився. Знову згадував [2, с. 129]; Мама твоя теж натерпілася від цього*

поганця [2, с. 138]; Він наче **примару** побачив [2, с. 278]; І ще я знаю, що він *брехливий самозакоханий баран* [2, с. 132]; Знаєш, я поки не вирішила, чи було то мудро так ризикувати і вступати із цим **одороблом** у суперечку [2, с. 132].

8) страх (негативна емоція; тривожне усвідомлення реальної або надуманної ситуації, що може стати загрозою для життєвого благополуччя індивіда): *В очах юнака **тривога і...страх*** [2, с. 84]; *Розважливість заступила **переляк*** [2, с. 84];

9) сором (негативна емоція; усвідомлення власної невідповідності певним установкам та принципам, неприйнятна поведінка у суспільстві): - *Я **дуринда**, Теодоре* [2, с. 138];

10) збентеження (негативна емоція; передчуття ситуації, яка може негативно вплинути на індивіда, досадна новина): *Важко було вдавати **байдужість**, щоб дідусь не запідозрив якоїсь змови проти нього* [2, с. 84];

11) любов: *Можна назвати це **самозакоханістю**, але-але-але* [2, с. 17].

2.4. Морфолого-семантична роль прикметників у репрезентації емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна»

У будь-якому художньому творі важлива роль належить прикметникам, оскільки саме вони додають деталізації, передають відтінки емоцій і створюють яскраву образність. У стилістичному плані прикметники слугують для вираження:

- емоційної оцінки (передають інтенсивність або характер емоції, наприклад, *щирий, запеклий, зворушливий*);
- епітетів (художнє мовлення збагачується завдяки використанню прикметників-епітетів, що посилюють емоційне сприйняття тексту, як-от: *золотий світанок, невимовний сум*);
- контрасту (антонімічні прикметники (*гіркий – солодкий, світлий – темний*) акцентують увагу на протиставленні емоційних станів).

Прикметники вживають для конкретизації й оцінки іменників, допомагаючи передати точний характер емоцій.

Ця самотійна частина мови посідає особливе місце серед засобів вираження оцінного значення як із точки зору стилістичних ресурсів мови, так і з точки зору його ознакової категоріально-семантичної природи. Згідно думки Ш. Баллі, «будь-яка категорія оцінних слів походить від прикметника» (2, с. 271). Унікальність прикметника полягає в його спроможності:

- знаходити відображення в кожному компоненті багатокomпонентної оцінної структури – у суб'єкті, об'єкті, предикаті та основі оцінки;
- приймати на себе оцінну спрямованість;
- самому виконувати функцію оцінки.

Прикметники наявні в більшості оцінних пропозицій. Цей клас представлений насамперед опозицією (добре / погано), а також іншими прикметниками, які висловлюють оцінне значення.

Дослідження емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна» показало, що емотивні одиниці, виражені прикметниками, переважають, оскільки саме ця частина мови не тільки називає, а й виражає позитивну або негативну оцінку, увиразнює діапазон різноспрямованих емоцій. Отож, прикметники репрезентують емоційно-оцінні регістри **позитивного** (здивування, радість, щастя, задоволення) та **негативного** (страх, неспокій, тривога, відчай, смуток, горе, гнів, обурення, докір, огида, сором) спектру.

У творі «Місяцівна» превалюють прикметники для вираження емоцій негативного спектру, що вказує на домінування песимістичних переживань персонажів у творі. Такий акцент на негативних емоціях дозволяє письменниці глибше розкрити складність внутрішнього психологічного стану героїв, їхню взаємодію із зовнішніми обставинами. Наприклад: *Пані Кароліна все щиро переконувала, що її Теодорчик отримує «правдиве шляхетне виховання», яке передалося йому не тільки з молоком матері та генами батька, а й від репетиторів із заморськими дипломами, які не з*

трьох років навчають хлопчика [2, с. 30]; Старий скромно потуплює очі ховаючи **блаженну усмішку** в густій бороді, та пригладжує пальцями правої руки розкішні вуса [2, с. 158]; Також **улєслива усмішка** на тридцять два зуби не робили **хижі очі** цієї пані добрими [2, с. 28]; Тереза не раз чула такі **плаксиві роздуми** вголос від пані Кароліни [2, с. 39]; Плакала від безсилля, коли видно про **жорстоке ставлення** до альбіносів, особливо в Африці [2, с. 19;] Знову ті **кляті сумніви**? [2, с. 48]; І тягар на грудях, наче камінь туди поклали, і **жахлива втома** від пережитого, і чиясь тінь, темна, в'язка, немов смола, десть у закутку свідомості. [2, с. 59]; Весела красуня Місяцівна тепер знервована й перелякана, все чекає-жде лиха, тримаючи в серці **погані передчуття** [2, с. 61]; Бо повня тепер для неї — **справжнє прокляття** та чорне провалля [2, с. 61]; Жахливо хотілося в душі, скинути із себе **смердючий одяг**, а ще — пити та їсти, дуже-дуже хотілося їсти [2, с. 63]; Усе повернулося до буденного життя, і навіть здавалося, що **прикрий інцидент із несвідомою втечею** до Сокаля — випадковість [2, с. 67]; Бо зламані нігті й запечена кров навіювали **неприємні думки** [2, с. 65]; І просто **фантастично-ідеальне виконання** до всього того [2, с. 13]; Любити його більше від умовностей, від людських законів, від **брехливого світу** з його **фатальною мораллю...** [2, с. 144]; Я ж повернувся і відчув якусь **сатанинську насолоду** від того, що мене бояться приречені до страти [2, с. 144]; Ось як поводяться батьки богів із **нечемними дітьми** [2, с. 153]; Наїдки та напої подавалися на **красивезному посуді**, який теж мав давню історію, і його хотілося спочатку роздивитися, бо малюнки на ньому малій Терезі видавалися **казковими** [2, с. 26].

Прикметники можуть об'єднувати два аспекти: визначати власне ознаку й визначати оцінку. Об'єктом оцінки прикметників виступає людина, її діяльність, абстрактні й конкретні поняття, ситуації. Прикметники виражають номінації ознак, властивостей та характеристик особи. Наприклад: Теодор ріс **типовим мамієм** [2, с. 30]; Але не треба думати, що пані Кароліна якась «зацофана» **домогосподарка** [2, с. 33]; Тож пані

Кароліна мусила на відмінно грати роль добре **вихованої мачухи та дітолюбної бабусі** [2, с. 26]; Малий ураз перетворювався на **лихе чортеня** [2, с. 30]; А от відпускати будь-якого сина Теодорчика в гості до **зіпсутої Терезки** вона категорично відмовлялася [2, с. 30]; І якщо тут є невігласи, зухвальці та хомі невірні, які сумніваються в словах **чесної шляхтянки** й аристократки Кароліни Коморовської, вона їх здивує [2, с. 33]; Наснився їй **агресивний «співмішканець»**: він стояв посеред сплюндрованої каплиці графа Скарбека, прикривши обличчя мороком, і тримав у руках ядучо-червоного картатого носовичка [2, с. 134]; **Штучна, бридка усмішка** сповзла з її обличчя, лице спотворила лютъ — і Терезу вперше в житті вдарили [2, с. 37]; Але він терпляче, завжди знаходив потрібні слова, щоб заспокоїти, розповідав, які **чудернацькі історії** чи анекдоти для розради [2, с. 97].

Спостережено, що в романі «Місяцівна» Дари Корній превалюють емотивні одиниці, які відображають колірну гаму, містять метафоричні ознаки зображального характеру. Наприклад: — **Тож, янголи ясні, розповім я вам про чорне серце чорного янгола** [2, с. 171]; **Бо повня тепер для неї — справжнє прокляття та чорне провалля** [2, с. 61]; І їй наснилася розкішна **червона повня, що багряною квіткою** розпускалася в небі. І стільки **червоного світла** від неї лилося, що воно навіть уночі утворювало тіні [2, с. 62].

Оригінальні та емоційно-образні ті прикметники, що вжито в переносному значенні: **кучеряві прізвища, поетичні потуги, красиві цяцьки, щира нелюбов, снаплюжене серце, кудлаті брови.**

З-поміж прикметників, що виражають емоційно-оцінний регістр позитивного спектру, у романі «Місяцівна» зафіксовано такі, що маркують:

1) емоцію здивування: **Та раптом із ним стали відбуватися дивовижні речі** [2, с. 8]; **Це зробили її не просто унікальною — це зробили її майже чарівним створінням** [2, с. 13]; **Учорашній день видавався далеким, майже нереальним** [2, с. 258]; **Той невідомий світ** довкола неї, у який їй

пропонувалося увійти, лякав до смерті[2, с. 264]; Та тільки **дивним** мені здавався, коли раптом починала моя старенька бабуся розмовляти **дивною** карпатською говіркою з травами, деревами, небом[2, с. 270]; Мабуть, і мольфари бувають **цікаві** [2, с. 278]; Навчилася стишувати в собі **несподівані творчі** поривання, нехай на полиці її серця ще полежать[2, с. 285];

2) радість: Корисний і надзвичайно **приємний** ритуал[2, с. 263]; **Прекрасна** поезія, Владленчику [2, с. 14]; Сумний погляд Бога потеплішав, усміх сповнився **щирої** радості[2, с. 9]; Вона таки **особлива, дуже особлива**[2, с. 18]; Красуня гуцулка, **весела, запальна**[2, с. 14]; Запевняла, що має чоловіка, який її кохає, **хорошу** роботу, чудових дітей [2, с. 281].

Емоція радості, закодована в цих словах, на рівні реалізації являє собою не безпосереднє почуття, а лише логічну думку про нього, у той час семантика емотиву індукує емоційне ставлення до позначуваного ним об'єкта. Під радістю розуміється таке почуття людини, котре виражає задоволення, внутрішнє вдоволення, його веселий настрій. Ця емоція знаходить своє відображення в художньому тексті за допомогою емотивів-виразників, що позначають емоційний стан радості. Радість належить до фундаментальних емоцій, має позитивну природу та оптимізує процес комунікації. Під радістю розуміється таке почуття людини, котре виражає задоволення, внутрішнє вдоволення, його веселий настрій. І це почуття у мові може передаватися різноманітними мовними засобами.

До емоцій позитивного забарвлення відносяться емоції щастя та любові: Бог, **добрий і всепрощальний**, відпустив чоловіку всі його гріхи, і той **щасливий** повернувся до свого раю [2, с. 8]; Чоловік **щасливий і окрилений** повернувся до раю, тож на якийсь час забув і про всі свої гріхи, і про те, як потрапив сюди [2, с. 9]; Вважав себе **найщасливішим** чоловіком на планеті [2, с. 268]; На серці в мене щастя. **Велике й справжнє** [2, с. 282]; Бо **моя кохана** Марічка народила мені сина й під час пологів померла [2, с. 268].

Щодо прикметників, які виражають емоції негативного оцінного реєстру, то в романі Дари Корній «Місяцівна» спостережено такі, що означають:

1) страх: *Ти **переляканий і спантеличений*** [2, с. 8]; *Весела красуня Місяцівна тепер **знервована й перелякана**, все чекає-жде лиха, тримаючи в серці погані передчуття* [2, с. 61]; *Тому бідолашні альбіноси в Африці все життя вимушені переховуватися через **острах** бути **покаліченими або вбитими*** [2, с. 19];

2) обурення: *Плакала від безсилля, коли видно про **жорстоке** ставлення до альбіносів, особливо в Африці* [2, с. 19]; *Знову ті **кляті** сумніви?* [2, с. 48];

3) гнів: *І тягар на грудях, наче камінь туди поклали, і **жахлива** втома від пережитого, і чиясь тінь, темна, в'язка, немов смола, десь у закутку свідомості.* [2, с. 59]; *Я ж повернувся і відчув якусь **сатанинську** насолоду від того, що мене бояться приречені до страти* [2, с. 144]; *Наснився їй **агресивний** «співмешканець»: він стояв посеред сплюндрованої каплиці графа Скарбека* [2, с. 134]; *Тільки наслідки **жахливі*** [2, с. 136];

4) огиду: *Жахливо хотілося в душ, скинути із себе **смердючий одяг**, а ще – пити та їсти, дуже-дуже хотілося їсти* [2, с. 63]; *Та якщо тобі таке вже **противне** це ім'я, я не наполягатиму* [2, с. 265]; *І ти щоразу втікатимеш від себе, тобто від того, хто в тобі живе, називає себе, **підле й убоге**, богом, наганяє страху і залякує, убиваючи рідних тобі людей* [2, с. 264]; *Помилка батька. **Прикра й огидна*** [2, с. 129]; *Випитувала, чи не бачила я в снах когось **мерзенного й лихого**, чи не сняться мені в'язниця чи монастир, чи не блукаю я келіями* [2, с. 138];

5) відчай: *Бо повня тепер для неї – справжнє прокляття та **чорне** провалля* [2, с. 61]; *Бо зламані нігті й запечена кров навіювали **неприємні** думки* [2, с. 65]; *Любити його більше від умовностей, від людських законів, від брехливого світу з його **фатальною** мораллю...* [2, с. 144]; *Треба терміново цій бідній дитині пояснити ту **безглузду** обмовку* [2, с. 208]; *Усе*

повернулося до буденного життя, і навіть здавалося, що **прикрий** інцидент із несвідомою втечею до Сокаля – випадковість [2, с. 67]; Якщо хочеш розсмішити Бога, то розкажи йому про свої плани, так? – **безбарвним** голосом перепитала Надія-Тереза [2, с. 67]; Вона не мала **жодного** шансу [2, с. 268]; Розмірковував, що чекає мене мене в тому сірому **порожньому** місті [2, с. 269]; Вона **божевільна** чи каже правду [2, с. 133]; **Душевнохворий** Миколка-фізик не винен і навряд чи бодай щось знає [2, с. 137];

6) неспокій і тривогу: **Моторошне** місце [2, с. 134]; Дід мовчав, очі його по-зрадницьки зблискували, а устами блукала **причмелена** усмішка [2, с. 281];

7) смуток: **Сумний** погляд Бога потеплішав, усміх сповнився щирої радості [2, с. 9];

8) сором: Ось як поводяться батьки богів із **нечемними** дітьми [2, с. 153]; Відповів, що в неї в голові забагато мотлоху, вона як мала **вередлива** дитина: поки не може розпрощатися зі старими іграшками, хоча вже виросла з них [2, с. 284]; **Невдячна** донька графа від першого шлюбу викидає її крихітку на вулицю [2, с. 201];

9) докір: Тереза не раз чула такі **плаксиві** роздуми вголос від пані Кароліни [2, с. 39]; Краса – відверта й така **безсоромна** краса [2, с. 246]; Бабуся малій Терезі нагадувала справжню Снігову Королеву – **стримана, холодна**, доволі **байдужа** до єдиної доньки рідного сина [2, с. 16];

10) зневагу: Чужі, вдавано ввічливі, **відсторонені** [2, с. 16]; Наснився їй агресивний «співмешканець»: він стояв посеред **сплюндрованої** каплиці графа Скарбека [2, с. 134].

2.5 Емоційно-оцінна виразність метафор у романі «Місяцівна Дари Корній

Метафора є одним із найважливіших феноменів у літературі та в мові, її використовують для надання більш глибокого змісту, виразності та емоційної насиченості тексту. Їй належить важлива роль у формуванні

емоційно-оцінного змісту тексту, вона виступає засобом, якщо дозволяє передавати відчуття, емоції та оцінки через яскраві образи й асоціації.

У контексті емоційно-оцінної лексики метафора забезпечує можливість виразити складнішу палітру емоцій та оцінок, ніж це можливо за допомогою нейтральної лексики. За рахунок візуальної образності метафоричні вирази активізують чуттєву сферу сприйняття читача, спонукаючи до глибшого емоційного відгуку та співпереживання. Наприклад, використання метафор, які апелюють до стихійних явищ (на кшталт «*море коханок*» чи «*океан коханців*»), дозволяє автору не тільки підсилювати емоційне забарвлення висловлювання.

Метафоричні вирази сприяють передачі авторської оцінки явищ або подій, позначаючи їх певними характеристиками, що можуть викликати в читача конкретну емоційну реакцію. Це створює основу для вираження авторської суб'єктивності, яка через метафоричні образи здатна виразити ставлення до об'єкта оцінки та впливати на нього.

Як суттєвий компонент конотації метафора передає емоцію та оцінку, сприяє появі експресії та стилістично збагачує контекст. Кравець Л.В. зазначає оцінну природу метафори, у семантику якої входять, крім оцінності, також емотивність та інтенсивність. З'єднання категорій емотивності й оцінки в метафорі робить її важливим об'єктом вивчення.

Аксіологічність метафор тісно пов'язана з вибіркоким характером асоціативних зіставлень митця. З безлічі властивостей і ознак об'єктів, які перетинаються в метафоричному уподібненні, поет обирає, відкидаючи решту, лише ті, які в найкращий спосіб передають його думку, почуття, ставлення. «...Гарна метафора, як гарний портрет, не є дзеркалом, зверненим до обличчя оригіналу, але жваво зображує якісь характерні риси в ньому, нехтуючи іншими» [32, с. 43]. Наприклад: *Хоча, чесно кажучи, через бабусину холодність у голові роїлися тисячі запитань.* [2, с. 17]; *Штучна, бридка усмішка сповзла з її обличчя, лице спотворила лють – і Терезу вперше в житті вдарили* [2, с. 37]; *Під музику добре мріялося, а її уява*

малювала образи почутого: картини-пейзажі-баталії-країни-людей-істоти [2, с. 22]; А все тому, що їх бачити може тільки той, хто вміє бачити вухами [2, с. 22]; Багато фатального кохання, підступної зради, море коханок та океан коханців [2, с. 35]; І ті слова Терезу теж ранили [2, с. 40]; Відтак людина зайве та непотрібне запихає в душу [2, с. 45]; А повня продерлась крізь розчахнуті штори та зазирає до дівчини в дзеркало [2, с. 49]; Мама відчинила квартиру, через неї до хати зазирає місяць-молодик [2, с. 51]; Її світ змалів до мами й дідуся [2, с. 61]; Світло місяця лягало на цвинтар кривими тінями, але вони не здавалися Терезі зловісними [2, с. 63]; Щойно вона його скине, як її проковтне пільма [2, с. 66]; І хоч Тереза жила більш-менш нормальним життям, та підсвідоме очікування біди, яка видиратиме її з тіла на два дні та дві ночі, не полишало [2, с. 69].

Розмежовують різні ступені метафоризації. Особливо нерозривно зливаються асоціації при повній метафоричній заміні, коли автор намагається максимально знищити перехідні містки між значенням і образом. Наприклад:

А зорі не говорять голосно, вони тільки шепочуть [2, с. 53]; А зима все ніяк не спиниться і додає містянам зимового настрою та клопоту [2, с. 59]; І раптом уся правда, уся страшна правда бурхливим потоком полилася на Терезу [2, с. 110]; Місяцівна не загинула, вона стала небом [2, с. 46].

У метафорі пряме й переносне значення, різнорідні асоціації об'єднуються внутрішньо, і це зумовлює її образну новизну і цілісність. Реальні ознаки переплітаються з переносними, змішуються ознаки образу і значення, доповнюючи і збагачуючи одна одну. Втрачається ізольованість, відокремленість одного й іншого поняття – з'являється єдиний образ: *Зимове море Терезі не сподобалось. Похмуре та сердите, чимось налякане, воно невдоволено бурчало, стогнало та ревла, наче його щось страшенно мучило [2, с. 20]; Насправді тумани – то ті самі хмари, які втомилися й опустилися додолю [2, с. 50].*

Синтезуючи різні можливості, метафора заявляє про себе як про універсальну фігуру художнього мислення, функціональний потенціал якої здатний до комплексної реалізації авторського задуму, до оптимального здійснення його емоційно-сміслової цілісності.

2.6 Морфолого-семантичні аспекти дієслівних лексем у вираженні емоцій та емоційно-психічних станів

Лексико-семантична група є групою слів однієї частини мови, «об'єднаних однією категоріально-лексичною семою, тобто, це безліч слів, що сполучаються, перш за все з урахуванням компонентів основного значення» [54, с. 19]. У структурі лексичного значення наявні два компоненти – змістовне ядро лексичного значення і периферія семантичних ознак, що оточують це ядро. «Змістовне ядро» характеризується родовидовими (гіпергіпономічними) відносинами. Ядро емоційного значення оточують диференціальні ознаки, їх статус різний, при цьому сильніші ознаки знаходяться ближче до ядра.

М. Калько вказує, що семантична структура дієслів найбільш неоднозначна із усіх категорій. Семантичні якості морфологічних одиниць визначаються не тільки їхніми стилістичними ознаками, а й різними відтінками та якостями, пов'язаними із такими категоріями як стиль [26, с.48]. Окремою групою дієслів, яку виокремлюють сучасні лінгвісти, є дієслова психічного стану, які українські лінгвісти визначають як підгрупу дієслів стану і процесу, до якої також відносять дієслова фізіологічного стану, дієслова на позначення переходу із одного стану в інший, дієслова на позначення фізіологічних процесів (С. М. Дишлева, О. І. Леута, М. В. Пименова, В. Л. Станкевич, І. В. Ступак).

Бабенко Л. Г. поділяє всі дієслова почуттів з урахуванням категоріально лексичної семи «відчувати певний емоційний стан, спрямований або не спрямований на когось, щось» на п'ять семантичних підгруп:

1) дієслова емоційного стану з категоріально-лексичною семою «відчувати певний емоційний стан»;

2) дієслова становлення емоційного стану з категоріально-лексичною семою «впасти у певний емоційний стан»;

3) дієслова емоційного ставлення з категоріально-лексичною семою «відчувати певне емоційне ставлення до когось»;

4) дієслова емоційного впливу з категоріально-лексичною семою «викликати певний емоційний стан»;

5) дієслова зовнішнього прояву емоцій з категоріально-лексичною семою «виражати у зовнішності, жестах емоційний стан, ставлення».

Інший підхід до класифікації семантичних типів дієслів психічного стану пропонують мовознавці, що спираються на ономасіологічний принцип, за якомго дієслова з різними афіксами об'єднуються на основі тотожності семантичних ознак. На їхню думку, реалізація семантичних ознак у значенні дієслів психічного стану дозволяє диференціювати їх на чотири підгрупи: 1) дієслова почуття; 2) дієслова психічного впливу; 3) емотивні дієслова; 4) когнітивні дієслова.

Вчені розділяють дієслова емоцій та психоемоційних станів на групи, відповідно до емоцій, які вони виражають, а також оцінної забарвленості цих емоцій – нейтральні, позитивні, негативні емоції. У нашій праці серед дієслів, які виражають групи емоцій, виокремлюємо наступні:

1) дієслова, які позначають позитивні емоції: зі значенням радості, любові, доброзичливості, задоволення, бажання тощо;

2) дієслова, які маркують негативні емоції: зі значенням злості, роздратування, страху, печалі, страждання, заздрощів та ін.;

3) дієслова, які репрезентують нейтральні емоції: зі значенням здивування, стурбованості тощо;

4) дієслова, які виражають виникнення емоцій: дієслова зі значенням сміху, плачу;

5) фразеологізми з семантикою емоцій.

Дієслова часто виконують функцію передачі динаміки емоцій, оскільки вони описують дії, реакції або процеси. Їхня роль у посиленні емоційності така:

- передача емоційних станів, наприклад, дієслова *плакати, радіти, тривожитися* безпосередньо описують емоційні вияви;
- інтенсивність дії – використання дієслів із суфіксами підсилення (*кричати – вигукувати, бігти – мчати*) додає емоційного забарвлення;
- звуконаслідування (дієслова, що імітують звуки (*хихикати, бурчати, стогнати*)), створюють атмосферу живої емоційності;
- динамізація опису (дієслова активізують текст, роблять емоції «рухомими», передають їхній розвиток або зміну).

Дієслова найчастіше використовують для зображення динаміки емоційного стану персонажів чи атмосфери.

З-поміж дієслів, що виражають емоції позитивного регістру, Дара Корній використовує такі, що маркують:

1) радість (позитивна емоція; спроможність цілковитого задоволення актуальних потреб) – *тішитися, комфортно почуватися, тішити самолюбство; Осміхається своєму відображенню* [2, с. 12];

2) інтерес (позитивна емоція; сприяння набуття нових знань, навичок, зацікавлення у вивченні корисної інформації, стимул працювати та навчатись) – *вивідати; навігадувати; захочувати* захопливим поглядом; *Урешті набралася впевненості та рішучості, почепила на обличчя усмішку й пішла снідати* [2, с. 68]; *А ще Тереза розповіла мольфару все, що довідалася про підступних дводушників від Чорторийського* [2, с. 294];

3) подив (позитивно-негативна емоція; реакція на раптові обставини) – *отямитись; прискіпливо роздивлятися; роззирнулася* спантеличено; *страшенно дивуватися; бути унікальною; Владлен приємно дивує Терезу* [2,14]; *Тереза стенула* плечима [2, с. 209];

4) любов – *Я закохався, як хлопчисько* [2, с.267]; *Ти мене зачаровуєш* дедалі більше [2, с. 14].

Негативне емоційно-оцінне тло досліджуваного роману створюють дієслова на позначення таких емоцій негативного регістру:

1) страждання (негативна емоція; неспроможність задовольнити необхідну потребу): *Із часом вона **стала перейматися** долею людей-альбіносів майже як долею близьких батьків [2, с. 19]; Бабуся Андріана **здригнулася** від почутого [2, с. 209]; Стара **полотніє** [2, с. 208]; **Плакало, побивалося** за хлопцем усе село, але така була його добра воля, а добровольцю **перечити** заборонялося [2, с. 91]; У Снігової Королеви **округлилися очі, затремтіли губи, по щоках потекли** сльози [2, с. 17];*

2) гнів (негативна емоція; різке невдоволення через раптову появу перепони у досягненні важливої для суб'єкта потреби) - ***випалити в очі; лютити, шпортати на словах і затинатись; ляснув голос; драгувало аж до люті; невдоволено сунитись; добряче влупити; стрімголов кидатися; Кидає** розлючено олівець, **жмакає** папір [2, с. 55]; І потвора аж **казиться** від тих споминів [2, с. 131];*

3) відраз (негативна емоція; стикування з неприємними обставиною, предметом або людиною, що виражається у не співпадінні з моральними, ідеологічними, етичними нормами та принципами суб'єкта): ***почепити** усмішку; **вмоститися**; Яюсь до неї в лікарню **приперлася** пані Кароліна [2, с. 42]; Навіть якщо **надибати** випадкового перехожого, то що це дасть? [2, с. 64];*

3) зневага (негативна емоція; виражається у несприйнятті, знеціненні життєвих позицій, інтересів та переконань у міжособистісній комунікації): ***тарабанити, приплітати, відвалити, витріщитися, потупити, скиглити, теревеняти, почалапати, патякати; лупати очима; загадково витріщилася, посунули** слідком; **бридливо кинути; гидливо поморщитися; мудохатися; поцмокати** язиком; Бо він **уміє скоряти, уміє робити** володарів **рабами**, **знає, як обдурити** чи **спокусити**, **знає, як уміло** **зраджувати** [2, с. 130];*

4) страх (негативна емоція; тривожне усвідомлення реальної або надуманної ситуації, що може стати загрозою для життєвого благополуччя індивіда) – **пручатися; збліднути, чкурнути, мусити відмовитися; примчатися; Вона здригнулася від дідових слів [2, с. 272]; Бо сусідка, коли вже не могла слухати, як від голоду і холоду малі цілодобово плачуть, пішла подивитися і вклякла [2, с. 217]; У Снігової Королеви округлилися очі, затремтіли губи, по щоках потекли сльози [2, с. 17];**

5) сором (негативна емоція; усвідомлення власної невідповідності певним установкам та принципам, неприйнятна поведінка у суспільстві) – **потупити очі; тихцем змитися; бути добряче напідпитку; морочити, торочити; Ліза щиро поспівчувала, обіцяла телефонувати, навіть напрошувалася в гості, але... [2, с. 67];**

6) збентеження (негативна емоція; передчуття ситуації, яка може негативно вплинути на індивіда, досадна новина): **карбувати слова; блукати, підхопитися, божеволіти, вередувати, нервуватись; нервово понишпорити; розгублено кліпати очима; Із зусиллям опанувала себе, скоріше щоб догодити дідусеві, зателефонувала колезанці Лізі [2, с. 66]; Стрімголов кидається з ванни [2, с. 55]; Дідусь нервувався, називав її імпульсивною, благав не відгороджуватися від людей, не замикатися в собі [2, с. 66].**

Дієслова, що виражають емоційні та психічні стани, становлять важливий компонент емоційно-оцінної лексики, яка виконує функції не тільки номінації станів, але й слугує засобом оцінки об'єкта, суб'єкта чи ситуації.

У романі «Місяцівна» спостережено також тематичні групи емотивних дієслів:

1) емотивні дієслова, які експлікують зовнішній вияв емоцій: **тарабанити** монолог-заготовку; **приплітати** татка; **одягнути** почудернацькому; грошей **відвалити; витріщитися, отямитись, роззирнутись, потупити очі; вмоститися** в кріслі; **скиглити;**

підхопитися; божеволіти; блукати; теревеняти, неруватись; пручатися; вередувати, збліднути, голосити, побиватися, чкурнути, вивідати; почалапати, торочити, патякати, морочити, патякати);

2) емотивні дієслова, які передають емотивне ставлення людини й описують характер поведінки з кимось: *Поводився з нею, наче з пацієнткою. Обережно, уважно, стримано [2, с. 65]; Тереза з телефоном підходить до дзеркала. Осміхається своєму відображенню [2, с. 12]; Із часом вона стала перейматися долею людей-альбіносів майже як долею близьких батьків [2, с. 19]; Навіть якщо надибати випадкового перехожого, то що це дасть? [2, с. 64]; Дідусь нерувався, називав її імпульсивною, благав не відгороджуватися від людей, не замикатися в собі [2, с. 66]; Із зусиллям опанувала себе, скоріше щоб догодити дідусеві, зателефонувала колезанці Лізі [2, с. 66]; Ліза щиро поспівчувала, обіцяла телефонувати, навіть напрошувалася в гості, але... [2, с. 67]; Поводилася, як мізантроп [2, с. 67]; Урешті набралася впевненості та рішучості, почепила на обличчя усмішку й пішла снідати [2, с. 68];*

3) емотивні дієслова, що у поєднанні з прислівниками позначають емоційний стан (*гидливо поморщитися; невдоволено сунитись; змучено дивитися; тихцем змитися; посунули слідком; благально подивилася; роззирнулася спантеличено; бридливо кинути; нервово понишпорити; зосереджено слухати; драгувало аж до люті; загадково витріщилася, прискіпливо роздивлятися; комфортно почуватися; кокетливо підморгувати*) або зображають психічне самопочуття об'єкта (*навигадувати, лютити, лупати очима, шпортати на словах і затинатись, тішитися, випалити в очі, потупити очі, ляснув голос, тішити самолюбство*);

4) емотивні дієслова, що відображають психічні стани і потребують певних зусиль (*задиркувати подивитися; плакати спокійно без надриву; зрозуміти по-своєму, по-дитячому; плакати від безсилля; мусити відмовитися; досхочу грати, показово поцілувати; розгублено кліпати*

очима; театрально заковувала очі; страшенно дивуватися; здивовано перешіптуватись; добряче влупити; спитати по-дорослому; примчатися, мудохатися) та дієслова, що позначають поведінку особи, яка вимагає певних дій і вчинків (*бути добряче напідпитку; бути унікальною; заохочувати захопливим поглядом; із вдаваним захватом поцмокати язиком; стрімголов кидатися*).

2.7 Використання прислівників, вигуків і часток як засобів емоційної експресії у романі «Місяцівна» Дари Корній

Прислівники як виразники емоційно-експресивної семантики уточнюють, посилюють або доповнюють емоційні відтінки дій, станів і характеристик. Їхня специфіка полягає в здатності деталізувати не лише дії, але й їхній характер, що робить текст виразним і насиченим.

Прислівники, що означають ступінь інтенсивності чи якості дії або ознаки предмета, мають здатність до вираження позитивних і негативних емоцій. Наприклад: *Але він **терпляче** все зносив, завжди знаходив потрібні слова, щоб заспокоїти, розповідав, які чудернацькі історії чи анекдоти для розради* [2, с. 97]; *Одна була нетутешня, а друга їй **утаємничено** оповідала, що **достеменно** зна – у склепі поховано батьковбивцю, Проклятого Яна* [2, с. 138]; *Що ми тут забули, Терезко? – говорить **замучено** Теодор. Він **уважно** вивчає закапелки крини [2, с. 135]; Нам із Яном треба було **наперекір** усім втікати світ за очі* [2, с. 143]; ***По-дурному** звучить, кохана, чи не так?* [2, с. 147]; ***Безконечно** хвалиться старим онуком Теодорчиком* [2, с. 156]; *Невисокого росту дідусь **незграбно** метушиться, беручи до рук коробку* [2, с. 158]; *Але він **терпляче**, завжди знаходив потрібні слова, щоб заспокоїти, розповідав, які чудернацькі історії чи анекдоти для розради* [2, с. 97].

Прислівники *нізащо, ніколи* виражають заперечення та категоричність: *Він знає, що тепер я медальйон **нізащо** не знімаю, тому знімаю через слабкі уми інших* [2, с. 137]. *Він не знав, чи стовідсотково вірить Терезі, чи довіряє*

написаному в щоденнику – таки у Васирина мала психічні проблеми, але він **ніколи** не вчинив так із Терезою, як учинив його батько зі своєю першою дружиною [2, с. 136]. У контексті прислівники яскраво виражають почуття пристрасності, кохання: *Упритул підійшла до неї та гаряче зашепотіла: – Ти прийшла за ними, еге ж? Але при свідках не хочеш про то казати [2, с. 141]; А знаєш, я його таки любила. По-справжньому [2, с. 141].*

Водночас прислівники з експресивним забарвленням *гаряче, пристрасно, безмежно*, підкреслюють емоційний стан персонажів і створюють більш драматичну атмосферу й часто використовуються для акцентування сильних емоційних переживань. Для передачі ступеня вираженості емоцій або станів у художньому творі письменниця використовує лексеми *дуже радісно, надзвичайно сумно, неймовірно боляче*, завдяки їм читач відчуває емоційний спектр більш глибоко, адже вони створюють відчуття наростання чи спадання інтенсивності почуттів.

Важливим аспектом вживання прислівників у творі є їхня функція уточнення та посилення емоційного змісту дій чи станів, адже вони впливають на характер дії, додаючи нюансів до дієслів (*мовчки плакати, невимовно страждати*) та на емоційну насиченість, оскільки самі по собі мають емоційне забарвлення (*пристрасно, гірко, радісно*).

Майстерне використання письменницею нечленованих комунікативів, що виражені **вигуками й частками**, дає змогу мовцеві адекватно репрезентувати свої інтенції, зреалізувати емоційність мовлення.

Серед лексики, що виражає емоції, особливе місце належить **вигукам**. Деякі лінгвісти вважають, що вигуки взагалі не мають предметно-логічного значення: не означають поняття. Однак ми вважаємо, що емотивна лексика, незалежно від питомої ваги емотивної семантики, має понятійний компонент. Емотиви виражають і емоцію, і поняття, пов'язане з цією емоцією.

У реченнях **вигуки** виконують комунікативну та емотивну функції, що засвідчує їхню важливу роль у посиленні емоційності під час мовлення. Наприклад: *Йой! Яка краса! Тільки глянь, Терезко! [2, с. 49]; Ой, яка вона*

розтелена [2, с. 50]; У квітні чи травні? **Ех-х-х-х...** [2, с. 243];]; **О**, він любить жінок! [2, с. 127]; **Ух!** Це жахливе випробування навіть для бога. **Ех**, як по-дурному він тоді попався на сокальському цвинтарі [2, с. 126].

У романі «Місяцівна» частка виступає засобом посилення експресивності. Використання цієї службової частини мови додає мовцеві суб'єктивного ставлення до висловлюваного, допомагає передавати різні емоційні відтінки, акцентувати увагу на певних елементах тексту. Наприклад: – **Ні-ні**. Не скриньку [2, с. 338]; «Як усе склалося б, коли **не** було б поруч Теодора?» – **не** раз і **не** два запитувала Тереза. Чи знайшла б сили боротися й **не** здаватися [2, с. 233]; – Гірше вже **не** буде, Теодорчику. Гірше вже **не** буде [2, с. 337]; Мені вони **не** замінять тебе. **Е-е-е-е...**і. звісно ж, батька, – похапцем додав і перевів розмову на інше [2, с. 190]; **То** навіть краще, коли я про **це не** знатиму. Невідомо, як відреагує **ця** паскуда, що в мені сидить, на перебування у в'язниці. Я **не** знаю – чи він чує та розуміє **те**, що ми робимо, але, мабуть, **таки** здогадується, що ми **не** склали руки, тож легко зі мною йому **не** буде [2, с. 190]; – **Так-так**, мерзенні блощиці... [2, с. 126].

Підсумуємо, що в романі «Місяцівна» Дара Корній використовує різні частини мови з метою посилення його загальної емоційності. Частотність і функціональне навантаження тих чи тих частин мови залежать від стилю автора, жанру та прагматичних цілей художнього твору. Найчастіше для посилення емоційності вживаються прикметники та дієслова. Поєднання і взаємодія цих мовних елементів забезпечують багатство художнього мовлення та глибину передачі емоцій, що є важливим засобом естетичного впливу на читача.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У розділі 2 узагальнено основні результати дослідження функційних параметрів категорії емотивності та мовних засобів у романі Дари Карній «Місяцівна», окреслено частиномовне вираження емоційно-оцінної лексики в романі в площині комунікативних стратегій художнього мовлення, семантичного потенціалу індивідуального стилю сучасної української письменниці.

Використання різних частин мови у романі «Місяцівна» дозволило виявити закономірності функціонування мовних одиниць, які створюють експресивність тексту та передають емоції.

1. Іменникам належить важлива роль у позначенні абстрактних понять, станів, почуттів, що є основою для створення емоційно насичених образів. Використання іменників із яскраво вираженою конотативною семантикою сприяє посиленню експресії, наприклад, через уособлення або метафоричне значення. Іменники є основою будь-якого тексту, оскільки вони називають об'єкти, явища, поняття чи стани, що є предметом художнього зображення. Ця самостійна частина мови виконує у тексті ряд важливих функцій та найчастіше використовується письменницею для створення загального емоційного тла тексту, оскільки вони задають концептуальну основу для опису почуттів.

2. Прикметники забезпечують деталізацію та конкретизацію емоційних станів. Завдяки описовій функції вони передають відтінки почуттів, посилюючи їх інтенсивність. Крім того, часте вживання прикметників у порівняннях або епітетах дозволяє автору створювати яскраві асоціативні образи. Дара Корній використовує їх для конкретизації й оцінки іменників, допомагаючи передати точний характер емоцій.

3. Дієслова є динамічним засобом вираження емоцій, які передають не лише стан персонажів, але й їхні емоційні реакції. Особливою частотністю вирізняються емотивні дієслова, які експлікують зовнішній вияв емоцій, створюють ефект миттєвості переживання.

4. Прикладами емоційно-експресивної лексики у творі «Місяцівна» Дари Карній є прислівники, що надають додаткових нюансів інтенсивності емоційних проявів, уточнюючи характер дії чи стану. Вони виступають як засіб деталізації емоційної палітри персонажів, уточнюють, підсилюють або доповнюють емоційні відтінки дій, станів і характеристик. Їхня специфіка полягає у здатності деталізувати не лише дії, але й їхній характер, що робить текст виразним і насиченим.

5. Синтезуючи різні можливості, метафора тим самим заявляє про себе як про універсальну фігуру художнього мислення, функціональний потенціал якої здатний до комплексної реалізації авторського задуму, до оптимального здійснення його емоційно-сміслової цілісності.

У романі «Місяцівна» Дара Корній широко використовує різні частини мови для посилення емоційності. Їхня частотність і функціональне навантаження залежать від жанру та прагматичних цілей художнього твору.

Для посилення емоційності найчастіше вживаються прикметники та дієслова: прикметники дозволяють створити яскравий образ і оцінити емоцію, передаючи її якісний аспект, їхня здатність деталізувати й конкретизувати об'єкт робить їх незамінними для художнього опису, а дієслова забезпечують динамічність і розвиток емоцій, передають реакції персонажів та розвиток сюжету, вони є головними носіями дії, що робить їх важливими для передачі емоцій у контексті.

Хоча прислівники використовуються у творі рідше, їхня роль полягає в посиленні емоційності через уточнення та деталізацію дій і станів.

Загалом, частотність використання тих чи інших частин мови залежить від авторської стилістики, але прикметники та дієслова найчастіше взаємодіють для досягнення максимальної емоційної виразності тексту.

Аналіз показав, що письменниця Дара Корній у романі використовує поєднання і взаємодію мовних елементів, що забезпечує багатство художнього мовлення та глибину передачі емоцій, слугує важливим засобом естетичного впливу на читача.

РОЗДІЛ 3

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЙ ЕМОЦІЙНОСТІ Й ОЦІННОСТІ В РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «МІСЯЦІВНА»

3.1 Лексико-стилістичні особливості авторських okazіоналізмів у художньому творі

Стиль художньої літератури багатий на мовні засоби, які впливають на почуття, викликають різні емоції, образно зображають дійсність. Дослідження емоційного мовлення – проблема актуальна і маловивчена в сучасному мовознавстві, тому аналіз особливостей вживання емоційно-оцінної лексики у романі «Місяцівна» Дари Корній та опис мовних засобів вираження емоцій становить великий науковий інтерес.

Слово володіє не тільки предметно-логічним змістом, а й наділене емоційним та експресивним значенням, за допомогою якого людина виражає свої емоції, хвилювання, почуття. Здатність людини керувати словесним вираженням емоцій, пропускати їх через ситуативні, соціальні та інші фільтри свідомості, залежно від яких одні й ті самі емоції можуть знаходити різні лексично-семантичні вираження, указує на інтелектуальність комунікативної емотивності.

Згідно з теорією В. В. Виноградова, «кожне слово предметно-логічного значення оточене особливою експресивною атмосферою, хиткою залежно від контексту. Виразна сила властива звукам слова та їх різноманітним сполученням, морфемам та їх комбінаціям, лексичним значенням. Слова перебувають у безперервному зв'язку з усім нашим інтелектуальним та емоційним життям. Експресія завжди суб'єктивна, характерна й особиста. Вона може бути короткочасною і стійкою, тимчасовою та постійною не тільки для особистості, навколишнього середовища, класу, а й епохи, народу, культури.

Стилістична класифікація слів зумовлена не тільки індивідуальним положенням слова чи відповідного ряду слів у семантичній системі

літературної мови загалом, а й функціями слова в структурі активних та живих різновидів, типів цієї мови. Розвинена літературна мова є досить складною системою синонімічних засобів вираження, які так чи інакше взаємодіють один з одним.

Важливим інструментом вираження емоцій та емоційних станів у художньому тексті слугують okazіоналізми, що допомагають автору створювати унікальні, яскраві образи, відображати індивідуальність персонажів і передавати складні відтінки почуттів. Уживання таких слів дозволяє передати особистий погляд на подію або об'єкт через незвичні, емоційно забарвлені номінації. Авторські неологізми часто поєднують у собі яскраві емоційно-оцінні конотації, які не властиві звичайним словам. Це посилює емоційний вплив на читача, формуючи у нього певний емоційний відгук. Завдяки okazіоналізмам автор може створювати нові семантичні асоціації, які відображають унікальні аспекти емоційного сприйняття. Наприклад, вигадані слова можуть інтегрувати в собі кілька емоційних станів (радість, іронію, сум тощо): *всесильність*.

Okazіоналізми часто базуються на метафоризації, де слово чи фраза набуває несподіваного значення. Наприклад, «*постійна шарпанина*» може позначати сильне хвилювання, підкреслюючи фізичний і психологічний аспекти емоцій.

Okazіоналізми дають змогу зробити текст живішим, емоційно насиченішим і багатовимірнішим. Вони апелюють не лише до раціонального сприйняття, а й до підсвідомості читача, викликаючи емоційні асоціації, що важко передати за допомогою загальноживаної лексики. Завдяки своїй новизні й несподіваності такі слова сприяють глибшому зануренню у внутрішній світ героїв і подій, є надзвичайно гнучким інструментом письменника, що прагне не лише передати емоції, а й викликати їх у читача.

Експресивність подібних новоутворень сприяє вираженню емоцій та оцінок як в імпліцитний, так і експліцитний спосіб. Характерною ознакою авторських okazіоналізмів є їхня багатокomпонентність: якщо це метафора чи

порівняння, то зазвичай вони розгорнуті; якщо епітети, то їх ціла низка: *ніч метаморфоз; усепощальна та ревна католичка; велике зачудування; плаксиві роздуми; повна безпросвітна маячня; вицвілі від часу очі ; хробачок сумніву.*

У романі «Місяцівна» письменниця часто вживає незвичні поєднання слів: *голодране дитинство* (від слів *голий і драний*); *українські скоробагачки* (від *скоро і багатіти*); *достобіса впливова родина* (від слів *сто бісів*); *непереборна потреба* (від *не перебороти*).

Характерною причиною появи okazіоналізмів є відсутність слів у межах традиційної норми для позначення того чи того явища, певної реалії, процесу, стану тощо. Номіналізація виступає одним із головних механізмів словотворення і саме так найчастіше утворюються переважно складні слова на кшталт: *братик-вуйко, пророки-естети, пророки-філософи, красуня-білявка, елейно-медові пані; солодкаво-медові теревені, місяць-молодик; тишине-розкішне; сподвижники-фанати; ядучо-червоний; розмотування-замотування; пече-тривожить; всесильність; тишине-розкішне; снімарення; просила-благала; диво-дідусь; життя-буття.*

Оказіональні утворення не входять до словникового складу мови і належать переважно тільки тій епосі та контексту, коли вони виникли. Наприклад: *Насправді це все дива косметичних процедур-операцій, «ботексів-шмотексів»* [2, с. 29]; *Він дріботить коридорами-палатами й усе намотує і намотує ниточку собі на палець* [2, с. 76]; *А куди дівати оті всі шафи-вази-креденси-скульптури-пуфіки?* [2, с. 35]; *Різкий біль шпичками-колючками приводить до тями* [2, с. 85]; *Тож каруселі-театр-кіно-кафе-майданчики-музеї* Теодор із Терезою відвідували разом і добре часто [2, с. 31]; *Під музику добре мріялося, а її уява малювала образи почутого: картини-пейзажі-баталії-країни-людей-істоти* [2, с. 22]; *Кому старі та давні цікаві? Дівчата-молодиці-вечорниці – передусім* [2, с. 156]; *...І все майстерно оздоблене різьбою: тут і квіти-гілочки-листочки, і навіть пташечки й херувимчики....* [2, с. 25]; – *Закарпатські хлопці*

переважно з домашніх батьківських-дідівських запасів то поприносили [2, с. 245].

Отже, okazіоналізми виникають під впливом соціальних перетворень і розглядаються в соціальному контексті. Вивчення соціальної природи цих слів, аналіз соціальних фактів з урахуванням їх співвіднесеності з мовними явищами, вивчення їх змістового наповнення може бути важливим завданням мовознавчих студіювань. Виникнення okazіоналізмів є результатом розвитку мови сучасного письменника й обов'язково пов'язане та співвіднесене з суспільними потребами.

3.2 Розмовна лексика як складник вираження категорій емоційності та оцінності

Як бачимо, у сучасній лінгвістичній науці експлікація емоційних станів людини в художньому тексті є актуальною проблемою. Проте нерозв'язаною залишається низка питань, зокрема питання мовного вираження компонентів емоційної комунікації та взаємодії мовних маркерів актуалізації емоційних станів людини в художньому тексті. Як зазначає С. Черкашин, «емоційні стани людини не можуть бути виражені мовними засобами однозначно, хоча здатність мови виражати емоції є одною з її фундаментальних властивостей» [57, с.45].

Питання дослідження індивідуально-авторських способів експлікації емоційних станів людини в мовленні роману «Місяцівна» Дари Корній потребує уваги.

Мовне наповнення роману «Місяцівна», безперечно, є виразником художнього стилю, проте досить часто натрапляємо на органічно вплетені елементи розмовного. Формується таке поєднання завдяки специфічним рисам мовних елементів, використаних у творі.

Серед емотивної лексики часто спостерігаємо слова, що належать до так званого зниженого стилістичного тону – колоквіалізми, діалектизми, сленгізми, жаргонізми, вульгаризми. Використання таких слів у мовленні

викликане певними прагматичними цілями і створює жвавість та наочність живого мовлення. Вони протиставляються літературній нормі, і в цьому полягає суть новизни їх використання: завжди мають синоніми в літературній лексиці і в такий спосіб виступають другорядними, більш експресивними, ніж звичайні, назвами предметів, які викликають емоційне ставлення до себе. Зауважимо, що найчастіше експресивність базується на образності, дотепності, несподіваності, інколи на кумедному перекичуванні. Звичайно, що серед слів зниженого тону є достатня кількість із негативно-емоційною оцінкою.

Розмовні слова входять до художнього тексту в обробленому, певною мірою трансформованому вигляді, адже їхня специфіка пов'язана з усною формою мовлення, а звідси – зі спонтанністю, безпосередністю спілкування між мовцями. Найчастотнішими в досліджуваному романі є такі групи:

а) лайлива лексика, яку авторка використовує із забарвленням невимуженості або зневажливості, як загальновідомі й загальноживані в щоденному спілкуванні конструкції, або як засіб вираження сильних емоцій (страху, злості, ненависті): *Знаєш, я поки не вирішила, чи було то мудро так ризикувати і вступати із цим **одороблом** у суперечку?* [2, с. 132]; *Той **вилупок** хоче її смерті, але ж вона не мертва* [2, с. 204];

б) суржикова лексика, що використовує письменниця для мовленнєвої характеристики персонажів, створення комічного або іронічного ефекту, змалювання місцевого колориту: *– Дідусю, я знаю, що Місяцівною ви мене кличете **по приколу*** [2, с. 47]; *Він у постійному пошуку роботи, бо задурно **пахати на дядю** не хоче* [2, с. 108]; *Правда, місцеве населення поводитися **не ліпше** від мародерів* [2, с. 244]; *Хто такий той дядя, Катя не знала, але напевне **лихий чувак**, раз через нього тато безбожно пив* [2, с. 108]; *Експонати тут **нічогенькі*** [2, с. 245]; *Тереза не встигає вигадати бодай щось **більш-менш підходяще** щодо цього приміщення* [2, с. 244]; *Більше від Михайла не вдалося **нічого путнього** вивідати* [2, с. 244]; *Дні, коли свідомість бунтує, дні, коли звичний світ **злітає з траси**, відмовляють*

гальма й душа летить у безодню, у якийсь інший вимір, тягнучи за собою тіло [2, с. 244]; – Отака от *халена* з тим Теодором, - удавано сумно мовила Тереза [2, с. 202];

в) просторічна лексика, яку Дара Корній вживає переважно для зображення місцевого колориту, для стилізації та для інтимізації викладу, для мовленнєвої характеристики персонажів: *Добре, що хоч приятелів-алкашів* додому не водив. Старші брати, сьомий і восьмий клас, уже *підробляють* на автомийках і *чортзна-де* ще. Школою ширилися чутки, що старший Пашика торгує *наркотою* [2, с. 108]; Тому, коли вдома збрехала, що загубила, їй повірили [2, с. 110]; Терезку не вважали *суперзібраною* чи уважною [2, с. 109]; Мама позіхала, для годиться *пошпетила* роззяву, пожалілася дідусеві на «*безголову онуку*», і той наступного ранку приніс «свій старий». А подарований Каті тієї ж ночі вкрав батько, обміняв на *півлітру оковитої* [2, с. 110]; Пан Біг вівці на небі пасе, а ви *лайдакуєте* [2, с. 257]; І дівчина плаче, бо їй так хочеться, щоб він *бодай разочок* пригорнув її, поцілував, порозмовляв із нею. [2, с. 15] *Як кажуть у народі*, немає зла, щоб не вийшло на добре. [2, с. 43] — Цьому столу, любі мої, *страшно навіть вимовити* скільки літ! [2, с. 24] *Бо всенький світ* обов'язково має знати, що її чоловік найкоханіший та найспішніший, синочок найрозумніший, доня найкрасивіша, кухарка майже ідеальна тощо. [2, с. 29]; Із ним навіть дозволялося *їсти-пити* [2, с. 26]; – Так не можна, доню! *Це не кінець світу* [2,62]; *Очі мої щоб тебе більше не виділи* [2, с. 37]; А може, до дідька те побачення? *Кінець кінцем*, вона його простила, але нічого не забула [2, с. 61]; *І все начебто нічого*, та тільки головні болі не давали спокою [2, с. 61]; Поки вона *при здоровому глузді*, треба терміново додому [2, с. 63]; Вона й справді налякана, *до чортиків налякана* [2, с. 65]; А Тереза й справді *нічогісінько* не пам'ятала [2, с. 66]; *Так би мовити*, захисна реакція організму на стрес після аварії [2, с. 67]; Теодор ніяк *не втямить*, навіщо Терезі повертатися туди, звідки її викинули, наче непотріб [2, с. 66]; *На*

щастя, у Львові тих сонячних днів як кіт наплакав [2, с. 20]; А ондечки, у крайньому корпусі, – дідусь показує в протилежний від в'язниці бік, — свого часу «квартирували» кавалеристи Будьонного [2, с. 73];

г) варваризми, так звана макаронічна мова, слова, які використовуються не лише для мовленнєвої характеристики особистості, але й вживаються з настановою на іронію чи навіть сарказм, та є засобом створення комічного ефекту, висміювання зловживань іншомовними словами: *Але... **Блін**, Місяцівно моя, ти не помилилася – ти знову правду сказала! [2, с. 192]; Бо ті, хто погоджувався на його **оборудку**, не вміли любити [2, с. 130]; Тереза мала необережність запитати про те, як там мається її тітонька в Англії, ось тобі – **сльози та соплі** [2, с. 202]; Що за **фігня**? Ну що за фігня? [2, с. 204].*

З іншого боку, **піднесена та облеслива лексика**, яку зустрічаємо в емотивному контексті, виражає не позитивну оцінку, а, навпаки – несхвалення (сарказм, іронію, зневагу): *Тож пані Кароліна мусила на відмінно грати роль добре **вихованої мачухи та дітолюбної бабусі** [2, с. 26]; І якщо тут є невігласи, зухвальці та хоми невірні, які сумніваються в словах **чесної шляхтянки й аристократки** Кароліни Коморовської, вона їх здивує [2, с. 33].*

Серед виявлених шарів стилістичного потенціалу емоційно-експресивної лексики роману Дари Корній найчастотнішим засобом реалізації емоційно-оцінної лексики є просторічна та лайлива лексика твору. Помітно, що особливо виразно емотивний план простежується в словосполученнях, які виражені поєднанням прикметника та іменника. Емоційна інформація, яку вони несуть, зазвичай є важливішою за інформацію раціональну, понятійну, тому в деяких випадках заміна таких слів нейтральними лексичними одиницями видається неможливою.

3.3 Лексико-стилістичне наповнення фразеологічних одиниць для вираження емоційності у романі «Місяцівна»

Ткач Л.С. зауважує, що «одним із виявів мовної самобутності є неповторне поєднання денотативних та конотативних компонентів лексичної та фразеологічної семантики, що створює вертикальний рівень образних засобів мови. З-поміж них саме фразеологічні звороти та фразеологічно зв'язані лексичні значення слів характеризуються цілісністю відтворення в суспільно-мовній практиці. Стабільність суспільно-мовної практики є запорукою збереження фразеологічного фонду мови» [51, с. 10].

Фразеологізми – це «активний образотвірний чинник авторської оповіді. Через них письменник передає ставлення до зображуваних подій, акцентує смислову та стильову позиції мовних засобів» [51, с. 70].

Використання фразеологічних одиниць у художньому тексті відображає індивідуально-авторське світосприйняття дійсності. Відомо, що фразеологізми не тільки називають предмети, явища, дії, але водночас й оцінюють їх. Як стверджує Т. Космеда, «події, які відбуваються в довколишньому середовищі, відбиваються й у фразеології. Цей процес здійснюється крізь призму категорії оцінки. Мова постійно поповнюється досить новими лексемами та фразеологічними одиницями з семантикою оцінки, відбувається переусвідомлення старого світу і старого мовного матеріалу» [31, с. 227].

На багатому фактичному матеріалі, дібраному з роману «Місяцівна», проаналізовано фразеологічні одиниці на позначення емоційних станів персонажів, представлених двома емоційно-оцінними регістрами негативного (страх, жах, неспокій, тривоги, мука, страждання, відчай, безвихідь, горе, печаль, презирство, зневага, гнів, лють, сором, стид) та позитивного спектру (втіха, радість, захоплення, захват, любов, пристрась).

У романі більш широко представлені фразеологічні одиниці негативного спектру. Наприклад: *Світ різний, і люди в ньому різні, тому не можна всіх **чесати під одну гребінку*** [2, с. 19]; *«Ти неймовірна, особливо, красуня, тендітна, ніжна, розумна тощо», – **чула** вона з **пелюшок*** [2, с. 19]; *Також улеслива **уśmieшка на тридцять два зуби** не робили хижі очі*

цієї пані добрими [2, с. 26]; На щастя, у Львові тих сонячних днів **як кіт наплакав**[2, с. 20]; Прибігали однокласники, розповідали шкільні новини, **перемивали кісточки** вчителям та одне одному[2, с. 43]; Хто такий Ренуар малá Тереза не знала, та й співрозмовник теж **не дуже петрав** у його цінності, бо Кароліна злостиво уточнила, що за ті гроші можна купити трикімнатну квартиру в центрі Львова. [2, с. 26]; Вона приходила туди через Теодора, який тут, здається, був цапом - відбувайлом і **діставав на горіхи**, як щось ішло не так. [2, с. 29]; А синок Теодор перелякано лупає очима й переважно мовчить, наче боїться при мамі **зайве бовкнути** й перетворити ідеальну картину щасливого життя на **діряве корито?** [2, с. 29]; Оце, називається, **зачепила за живе** [2, с. 33]; — Голос пані Кароліни ляснув, наче **блискавка посеред ясного неба**[2, с. 36]; Бо **«із бракованої глини доброго горщика не зліпиш»** [2, с. 21]; Звісно, потім, удома, Тереза **дістала доброго прочухана** від мами «І що це на тебе раптом найшло?», «І з чого ти взяла, що бабуся тебе не любить?», «Бабуся Андріана втратила сина», «Не можна бути такою егоїсткою, та ще й **язикатою Хвеською**» тощо [2, с.17]; Бо вона не просто розцілювала малу, як традиційно, а ще **театрально пустила сльозу** добряче випили, та ж таки подруга не **втрималась й пустила гостру шпильку** в бік пані Кароліни [2, с.30]; Він **втікати**ме від неї, **як чорт від ладану**[2, с. 64]; Це було **останньою краплею**, усі сумніви зникають [2, с. 64]; **Усе пішло шкереберть**[2, с. 69] А душевнохворих у Закладі – **хоч греблю гати** [2, с. 136]; А мама мене насварила й наказала **десятою дорогою обійти** те місце [2, с. 139]; Мабуть, подумав, що то вона через стрес **казна-що меле** [2, с. 138]; Нам із Яном треба було **наперекір усім втікати світ за очі** [2, с. 143].

Фразеологізми , що виражають емоційність позитивного регістру, маєть вужчу репрезентацію в романі: Уже в десять років вона зрозуміла, що сльози й щирий сміх **роблять нас живими**[2, с. 17]; Тереза, випадково почувши від нього це слово, **прийняла їх близько до серця** й кинула балет [2, с. 21]; Тереза хотіла **одним оком** подивитися на книжку пані Кароліни [2,

с. 36]; І щоразу ця історія набувала нових подробиць, які, мабуть, вигадувала сама пані Кароліна, **по вуха закохана в минувшину** [2, с. 28].

У структурі фразеологізмів представлено оцінний компонент слова, що тлумачиться лінгвістами як позитивна або негативна оцінка, яка міститься у значенні слова і виражається імпліцитно (мовними засобами) або експліцитно, відображаючись у семантичній структурі фразеологізмів у формі оцінного компонента. Стиль письменниці захоплює своєю експресією розповіді, вражає читача глибоким психологізмом змалювання трагічних подій, які трапляються у житті головної героїні. Основним компонентом оцінного значення в художньому тексті є об'єкт, оцінний предикат і суб'єкт оцінки.

3.4 Синтаксичні емотивні засоби емоційної виразності лексики у романі «Місяцівна» Дари Корній

При творенні художнього тексту автор використовує різнорівневі мовні засоби, з-поміж яких надзвичайно важливим є синтаксичний рівень. На думку мовознавців, саме емотивні синтаксичні засоби найяскравіше передають емоційне вираження висловлювання.

За твердженням Шабат-Савки С.Т., «емотивність тісно пов'язана із системою мовних засобів, які за своєю лінгвістичною природою можуть відображати почуття, настрої, душевні переживання людини, що увиразнює передусім зв'язок емотивності з модальністю як визначальною синтаксичною категорією». Особливо важливо зазначити, що в межах поданого визначення науковиця зауважує, що «ті або ті синтаксичні одиниці експресивізуються і передають психоемоційний стан людини, яскраво вербалізуючи авторський задум» [61, с. 87].

Емотивні синтаксичні засоби мають сугестивний потенціал, впливають на кого-небудь, викликають певні уявлення, переживання, створюючи таким чином емотивний зміст.

Як зауважує Н. Гуйванюк, «експресивність синтаксичних одиниць пов'язана з наповненням нормально-семантичної структури речень різної будови новим комунікативним змістом авторського Я через систему образних асоціацій і схем, що відображають нуртування думок і почуттів, створюючи особливу мовну експресію» [16, с. 274]. Науковець вважає, що «категорія емотивності, спрямована на створення емоційного тла художнього твору і обумовлює емоційний вплив на читача, шляхом експресивного вираження автором через використання розмаїтих стилістичних прийомів та засобів експресивного синтаксису» [16, с. 224].

У художньому дискурсі розлогий функційний потенціал реалізують питальні речення. Функція емоційних запитань, на думку С. Шабат-Савки, полягає «не в передаванні запиту інформації, а у вираженні емоційної реакції мовця на звернений його увагою певний фрагмент дійсності. Такі запитання не є «інформативними», оскільки їх ставлять не для того, щоб адресат визначив своє ставлення до повідомлюваного в запитанні. Навпаки «інформатором» у такому разі є сам «мовець», тому що повідомляє адресатові або свою категоричну думку про щось, або емоційну реакцію щодо якогось факту» [59, с. 195].

За нашими спостереженнями, питальні висловлення більш емоційно навантажені, створюють діалогічність спілкування, знижують категоричність, допомагають авторові інтенсивніше представити людські емоції та почуття, яскравіше передати емоційний баланс чи дисбаланс між тими хто, спілкується.

Питальні конструкції в дослідженому творі «Місяцівна» Дари Корній підпорядковуються емотивній функції, розкривають емоційно-оцінне значення, надають співрозмовникові певну інформацію, необхідну для конструювання судження-відповіді. Питання як комунікативна інтенція мовця репрезентує не тільки власне-питальне значення, а й передає весь спектр семантики, пов'язаної з емоцією смутку, а саме: привертати увагу, спонукати до якихось дій або відповіді, нести в собі нову інформацію тощо.

Наприклад: *Чия вона? Її? Тоді які частини свого тіла вона дряпала, якщо ран на тлі немає? І що вона щоразу вибльовує? Згустки крові – це те, що шлунок відмовляється перетравлювати, чи ще щось? [2, с.79]; Не все те, що схоже на золото є ним. Правда ж? Озирнися. У природі відповіді на кожному кроці. Красиві гриби мухомори. Красиві? Красиві. Та ми їх не вживаємо, хоч вони й красиві. Вовчі ягоди? Теж із себе нічогенькі. Я як красиво квітне дурман! Ти ж не поставиш його біля дитячої колиски? Таке от і з нащадками. Думаєш, що звичайні люди менше мають проблеми з цим? [2, с. 321]; Тоді хто ви, діду, насправді? І що чи хто за цим усім стоїть? Невже пані Кароліна? Хто вас найняв? [2, с. 271]; – А Галина? А ваші перша дружина та діти, які загинули під час війни? А бідна Марічка? Схоже, наче хтось умисне краде у вас щастя[2, с. 321]; – Ти безсовісна, дівко. Ти знаєш, що ти безсовісна? – говорить він докірливо, стискаючи її в обіймах. – Як ти могла покинути мене самого, скажи? Що ти собі навігадувала? А про батька ти подумала? Та він мало не збожеволів [2, с. 303].*

Синтаксичні структури слугують виразними маркерами експресивності мовлення. Незакінчені, перервані синтаксичні конструкції є засобом вираження емоцій в загальній вербальній репрезентації мовної картини.

Однією з семантичних особливостей досліджуваних незакінчених конструкцій є наявність у них вербально не вираженої семантики або підтексту, що формується на основі спільних знань, досвіду і вербалізованої частини тексту. Дослідники вважають, що незакінчені висловлення – це «початі, але недоговорені речення, якими виражаються перервані, до кінця не висловлені думки. Ці емоційно навантажені синтаксичні одиниці слугують ознакою схвильованого, пульсуючого мовлення» [64, с.13]. У комунікативному аспекті – це речення «з потужною емоційно-експресивною насагою, які виникають внаслідок обірваності, спланованого чи довільного переривання мовленнєвого ланцюжка в цілісному інтерактивному процесі» [65, с. 243].

К. Шульжук також указує на те, що незакінчені речення – структури, «у яких не виражені ознаки внутрішньої структурної організації і комунікативно-інформативної завершеності, однак вони не потребують будь-яких конкретних доповнень своєї граматико-змістової структури і цілком достатні для того, щоб виконувати комунікативну функцію речення, бути його особливим еквівалентом, що має свою відносно окрему сферу застосування і виразну стилістичну цінність» [65, с. 144].

Обірвані речення, за словами Томусяк Л.М., «утворюються під час мовленнєвої діяльності. Їх поява спричиняється багатьма факторами, пов'язаними із основними етапами формування і вираження думки.

Важливими закономірностями виникнення цих конструкцій є різного роду невідповідності, ті чи інші відхилення, які з'являються під час протікання процесу творення речення висловлювання і зумовлюються суб'єктивними та об'єктивними причинами. У результаті окремі елементи думки в обірваних структурах не отримують вербального позначення, що впливає на структурну організацію аналізованих синтаксичних конструкцій» [52, с. 215].

На думку С. Шабат-Савки, саме незакінчені речення та незакінчені комунікати слугують «конструктивним засобом вербалізації авторських інтенцій, відображенням емоційно-оцінного ставлення комунікантів до тих або тих явищ, подій, людей, вияскравленням душевних переживань і відчуттів» [58, с. 60].

У романі «Місяцівна» Дара Корній представляє різноманітну семантико-синтаксичну структуру простих речень. Ефективним засобом образного відображення дійсності та водночас своєрідним стилістичним прийомом, який використовує письменниця, є незакінчені конструкції, які виражають авторське «Я», передають уривчастість мовлення, збагачують емоційно-оцінний дискурс і виконують комунікативно-прагматичні функції.

Найчастотнішими у творі Дари Корній є незакінчені висловлення, які розкривають внутрішній світ персонажа, змальовують його душевний стан та

емоції, слугують засобом психоемоційної характеристики героїв текстів, передають душевні переживання, тривогу. Наприклад: *Вона дуже цього хоче, але не попросить нізащо... Бо те, що вона відчуває до нього і він відчуває до неї теж, інакше як закоханістю не назвеш. Але це збочення, бо вони кровна рідня і ... Ніколи й нізащо ...* [2, с. 87].

Аналіз обірваних синтаксичних конструкцій в романі «Місяцівна» Дара Корній засвідчує те, що в ньому переважають речення з внутрішніми, психологічними причинами незавершення. Такі конструкції пов'язані із самим адресатом і залежать від його душевного, психологічного стану, експлікують емоцію сум, відчай. Наприклад: *Кажуть, якщо той пил добре доглядати, то з нього можна виростити власну зірку. І почалося...* [2, с. 50]; *Залишився в лікарні й... У несвідомому стані сам відімкнув онуці двері палати, а камери знов відімкнулися...* [2, с. 82].

Незакінчені, перервані синтаксичні конструкції є засобом вираження емоції горе, страждання, вони засвідчують намагання відтворити в пам'яті події, образи із минулого, висловити своє ставлення до повідомлення. Наприклад: *Вона скотилася з ліжка, розбила банку й через квартиру вибралася на волю. Все...* [2, с. 53]; *- Але ж, дідусю, банка, тобто слоїк, він - надрузки... Розбився... І зірка – теж на друзки...* [2, с. 52]; *А потім... Біда навалюється миттєво. Наче снігова лавина накрила, забрала в неї світ, придушила собою...* [2, с. 87]; *Раптом завмерла, застигла...* [2, с. 204]; *Отже, їй не ввижається. Тінь? Тінь... Вона підчепила чийсь тінь...* [2, с. 86].

Прагматична функція незакінчених висловлювань полягає в посиленні напруженості мови та відтворенні динаміки живого мовлення, експлікує таким чином емоційний стан обурення. Варто відзначити, що незакінчені висловлення відіграють важливу роль у створенні конфліктної комунікації, вони увиразнюють надзвичайно яскравий світ людських емоцій та почуттів, реалізують емоцію гніву: *– Як що робити? Ну, знаєш...Повернути назад у скриньку. Це ж очевидно* [2, с. 188]; *Життя наповнилося по вінця. Цього разу не лишень розпачем, болем і безвихіддю ...* [2, с. 192].

Характерологічна функція незакінчених конструкцій полягає в тому, що часто використовують для характеристики суб'єкта мовлення, експлікації його психоемоційного стану, передавання емоцій з позитивною семантикою радисть, захоплення: – *Слава Богу, отямилася. Дівчинко моя, як ти нас налякала...*[2, с. 116]; *Папір не має голосу – він тримає в собі тільки тепло моїх долонь і закатовані букви. Мої букви і слова для тебе...* [2, с. 144]; *А для того щобіще бодай раз побачити кохані очі, я готовий на все...* [2, с. 152].

Отже, незакінчені конструкції слугують своєрідним стилістичним прийомом та ефективним засобом образного відображення дійсності. У романі «Місяцівна» Дари Корній вони утворюють цілісну систему, передають широкий спектр експресивно-емоційних та образних значень, активізують увагу читача до певних явищ та подій, збагачують мовлення емоційністю та експресивністю, відображають синтаксичний почерк письменниці, її індивідуально-авторський стиль.

До синтаксичних репрезентантів конфлікту відносимо повтори, які природно посилюють емоції. Н. Цинтар переконана, що «повтори підсилюють емотивно-сміслову тональність прозового тексту і позначаються засобами прямої лексико-семантичної номінації. Повтори свідчать про значну напругу емоційного стану персонажа» [55, с. 152]. Наприклад: *Жила вона **давно-давно** у чарівних Карпатських горах і любила найдужче не високі хмари, **не** зелені плаї, **не** стрімкі ріки, **не** шпильсті скелі, а людей того краю* [2, с. 44]; *Вона **не** давала порад, **не** повчала, **не** лаяла, **не** звинувачувала нікого* [2, с. 44]; *А потім Терез аз Теодором читали ці **листи, листи** проклятого чоловіка, як його називали в Сокалі, **листи** закоханого юнака, листи ув'язненого злочинця, листи найбільшого грішника, **листи** з потойбіччя* [2, с.144]; ***Крап...крап...крап...** Скільки вона простояла ось так? Наче щойно для себе зробила найбільше відкриття. **Крап-крап-крап*** [2, с. 193]; *Біля хат жінки **не** садили квітів, **щоб** ними милуватися, дівчата **не** співали пісень, **не** заводили танці, хлопці **не** майстрували сопілок, **щоб** заграти гарну мелодію,*

лелеки **не** вили гнізд у тому краї. Навіть мами **не** співали немовлятам колискових, бо діти тут **не** плакали [2, с. 90];

Повтори підсилюють емотивно-сміслову тональність, яку, зазвичай, позначено засобами прямої лексико-семантичної номінації. Повторюватися можуть різні за обсягом фрагменти висловлювань:

а) окремі слова, частини слів, наприклад: – Народилася **зірка, зірка** народилася! [2, с. 51]; **Вона** виростила зірку! **Вона** змогла! [2, с. 51]; **Я, я, я...** Убивця, роззява, **я** вбила зірку [2, с. 52]; **Тепер** я така, як усі. **Тепер** немає сенсу жити далі! **Тепер** у мене геть нічого немає [2, с. 78]; Найкраща, наймиліша **найдорожча і найдобріша** у світі людина! [2, с. 85]; Батько дозволив людині, обдарованій щедро талантом усебачення, відправити колись улюбленого старшого сина на вічні муки **безтілесного існування в безчассі** [2, с. 129]; **Люди-люди...** Навіщо батько був таким щедрим, що подарував їм талант по смерті рухатися далі? [2, с. 130]; Ох, ця **солодка-солодка** смерть [2, с. 131]; Що він **полякає-полякає** та змириться з її недолугим бажанням позбутися його? [2, с. 203];

б) словосполучення, наприклад: Він ні на мить не зупиняється, навіть коли сідає їсти, **дрібно-дрібно** стукає ногами [2, с. 76]; **Тихо-тихо**, Михайле. Усе гаразд. Ти в безпеці [2, с. 81]; Він складав до купи мозаїку хвороби онуки – і та йому **геть-геть** не подобалася [2, с. 82]; І почалося. **Постійні втечі з безчасся** до людей, повернення в **безчасся** та **нові втечі** [2, с. 129]; А Тереза кинулася до роботи – зайняти руки хоч чимось, бо **думки-думки-думки**, наче тіні, роїлися всюди [2, с. 203]; **Срібна нитка**, наче нитка від **срібної скриньки**, від **срібного місяця**, **нитка -ниточка** [2, с. 206]; **Доці-доці-доці** заливають розум [2, 189];

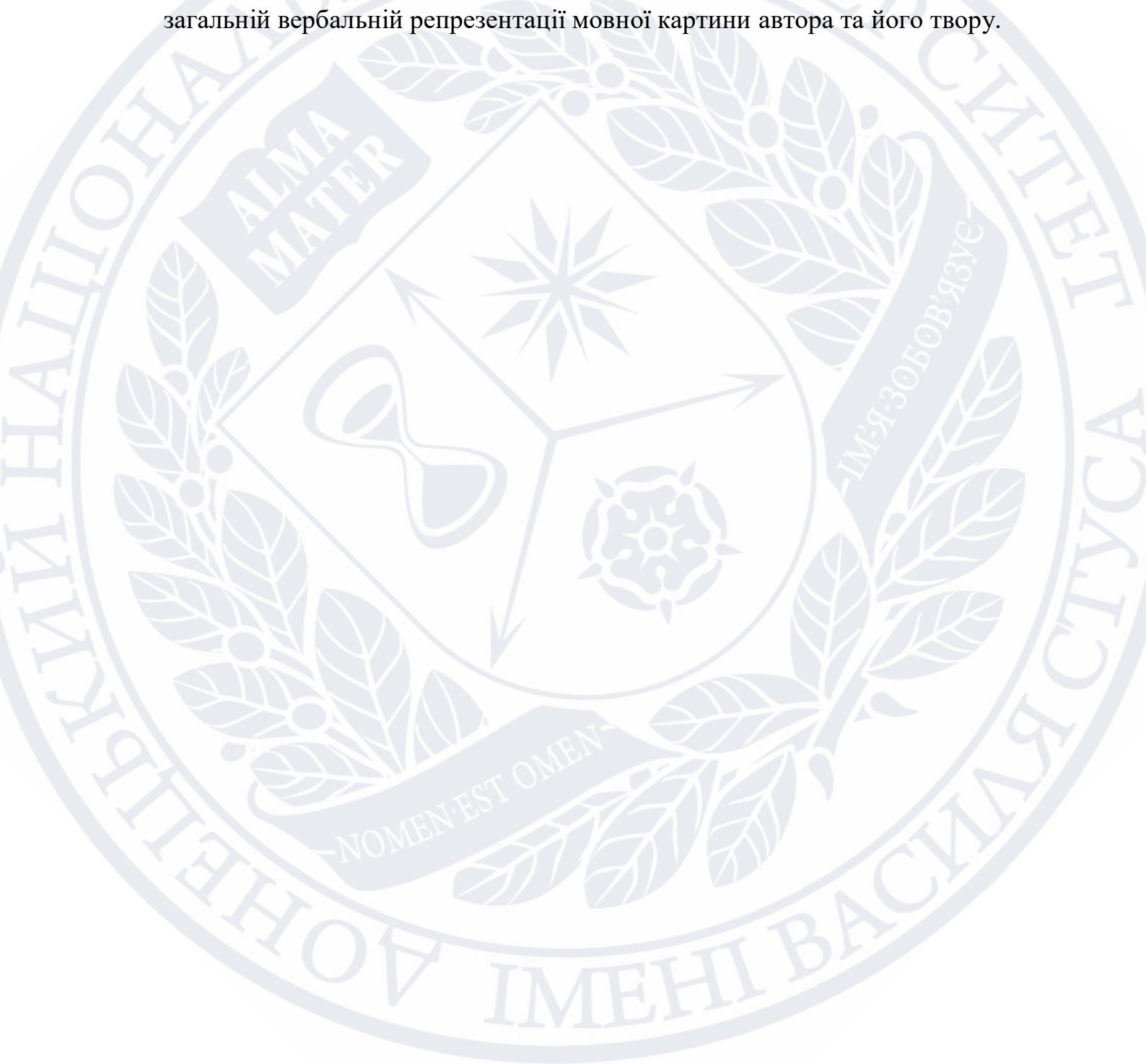
в) речення або його частина, наприклад: – **Гірше вже не буде, Теодорчику. Гірше вже не буде...** [2, с. 242]; – **Кров – це те, що робить нас людьми. Кров – це т , що робить нас особливими** [2, с. 209]; Бо **ти – мертва для них, ти – мертва** [2, с. 204]; **Хто – «вони»? Хто** ці «вони»? [2, с. 204].

Хоч і неможливо виділити набір синтаксичних структур, що використовуються для вираження певної емоції, все ж можна простежити деякі закономірності. Так, для вираження подиву письменниця послуговується вживанням питальних та питально-заперечних структур: – *Що їй лишається? Чекати, коли знайдуть убивцю, не мати змоги помститися, змоги покарати? Чому так? Чому вона?* [2, с. 85]; повтори: *А потім Тереза з Теодором читали ці листи, листи проклятого чоловіка, як його називали в Сокалі, листи закоханого юнака, листи ув'язненого злочинця, листи найбільшого грішника, листи з потойбіччя* [3, с. 144]; вставні елементи: *А тому син самого Ніла Амстронга – здається, той, якого звати Марк, - подарував* [2, с. 50]; *Коли його привезли сюди, він безупинно кричав (навіть болючі уколи не заспокоювали)* [2, с. 76]. Окличні речення та дезорганізація структури часто вживається для передачі негативних почуттів: *Якби ж то знати відповіді на всі питання! Якби ж то хтось бодай натякнув, де їх шукати!* [2, с. 84].

Серед оцінних одиниць лексико-синтаксичного рівня на найбільшу увагу заслуговують порівняння і порівняльні звороти. Зауважимо, що порівняння Дари Корній вражають своєю оригінальністю, несподіваністю, психологічною глибиною. Наприклад: *Він прочитав щоденник Васи́лини – і наче пелена впала з очей* [2, с. 37]; *Поводилася, як мізантроп* [2, с. 67]; *А туман і справді біля води густий, як молоко, дуже схожий на хмари, але... Холодний* [2, с. 51]; *То як дрібка марганцівки, що зафарбовує прозору воду і продезінфікує її. Бо прозоре – не завше чисте...* [2, с. 193]; *Час не береже очей: він, наче вампір, висмоктує колір* [2, с. 204]; *Банка мала стояти всю ніч на вікні й ловити місячні промені – вони для майбутньої зірки наче сонце для насінини, а казкові історії наче цілющий дощик* [2, с. 50]; *Так, тепер ці зморшки довкола очей. Як промінчики сонця* [2, с. 204]; *А він уперся, наче віслюк: «Не поїду, – каже, – бо мені й тут добре»* [2, с. 202]; *А Тереза кинулася до роботи – зайняти руки хоч чимось, бо думки-думки-думки, наче тіні, роїлися всюди* [2, с. 203]; *Як порятунок, задзеленчав мобільний, тож*

бабуся смикнулася до нього [2, с. 209]; Стара жінка, зморщена й худорлява, наче бадиллина [2, с. 207]; Що то мине, як застуда [2, с. 203].

Синтаксичні структури є виразними маркерами експресивності мовлення: незакінчені, перервані конструкції, питальні речення, повтори, порівняння та порівняльні звороти слугують засобами вираження емоцій у загальній вербальній репрезентації мовної картини автора та його твору.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі проаналізовано використання письменницею okazіоналізмів, що дозволяють зробити текст більш живим, емоційно насиченим і багатовимірним. Саме авторські новоутворення апелюють не лише до раціонального сприйняття, а й до підсвідомості читача, викликаючи емоційні асоціації, що важко передати за допомогою загальновживаної лексики. Завдяки своїй новизні й несподіваності такі слова сприяють глибшому зануренню у внутрішній світ героїв і подій, є надзвичайно гнучким інструментом письменника, що прагне не лише передати емоції, а й викликати їх у читача.

Серед виявлених шарів стилістичного потенціалу емоційно-експресивної лексики роману Дари Корній найчастотнішим засобом реалізації емоційно-оцінної лексики є просторічна та лайлива лексика твору. Помітно, що особливо виразно емотивний план простежується в словосполученнях, які виражені поєднанням прикметника та іменника. Емоційна інформація, яку вони несуть, зазвичай є важливішою за інформацію раціональну, понятійну, тому в деяких випадках заміна таких слів нейтральними лексичними одиницями видається неможливою.

Фразеологізми як особливий тип лексичних одиниць поєднують у собі елементи кількох частин мови, що підвищує їхню виразність та дозволяє передати складні емоційні стани, вони слугують для передачі узагальнених емоційних оцінок та створення художньої образності. На багатому фактичному матеріалі проаналізовано фразеологічні одиниці на позначення емоційних станів персонажів, представлених двома емоційно-оцінними регістрами негативного та позитивного спектру.

Синтаксичні структури є виразними маркерами експресивності мовлення: незакінчені, перервані конструкції, питальні речення та повтори слугують засобом вираження емоцій в загальній вербальній репрезентації мовної картини.

ВИСНОВКИ

Традиційно виділяють два підходи до витлумачення лінгвістичного статусу категорії емоційності, у межах яких емоційність кваліфікують або як стилістичну, або як функціональну категорію. З одного боку, емоційність – це компонент стилістичної конотації, а з іншого – це здатність виражати емоційний стан мовця і його ставлення до повідомлюваного факту.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення емоційно-оцінної лексики» визначено теоретико-методологічні засади змісту стилістичних категорій емоційності та оцінності, проаналізовано лексичні засоби експлікації цих категорій, виокремлено мовні засоби формування емоційно-оцінної семантики в художньому тексті.

У другому розділі «Морфолого-семантичні параметри емоційно-оцінної лексики в романі Дари Корній «Місяцівна» встановлено частиномовну належність лексем, що спеціалізуються на вираженні емоційно-оцінних значень та формуванні семантики дериватів. У досліджуваному творі функціонує емоційно-оцінна лексика, що належить до різних частин мови – іменник, прикметник, дієслово, прислівник. Традиційно мовознавці визначають категорію оцінки як позитивну чи негативну кваліфікацію предмета, що передусім пов'язано з відповідними емоціями. Саме цей критерій покладено в основу розмежування емоційно-оцінної лексики у нашому дослідженні.

Для посилення емоційності найбільш часто вживаються прикметники та дієслова: прикметники дозволяють створити яскравий образ і оцінити емоцію, передаючи її якісний аспект, їхня здатність деталізувати й конкретизувати об'єкт робить їх незамінними для художнього опису, а дієслова забезпечують динамічність і розвиток емоцій, передають реакції персонажів та розвиток сюжету, вони є головними носіями дії, що робить їх важливими для передачі емоцій у контексті.

У третьому розділі «Лексико-стилістичні та синтаксичні особливості вираження категорій емоційності й оцінності в романі Дари Корній

«Місяцівна»» проаналізовано семантико-стилістичні особливості вживання емоційно-оцінної лексики: використання фразеологізмів, розмовної лексики та синтаксичних конструкцій для посиленні емоційної виразності у тексті твору. Серед виявлених шарів семантико-стилістичного потенціалу емоційно-оцінної лексики роману Дари Корній найчастотнішими засобами її реалізації є фразеологізми, розмовна лексика (просторічна, лайлива, суржикова), індивідуально-авторські новоутворення (оказіоналізми) та емотивні синтаксичні конструкції (питальні речення, повтори, перервані чи незакінчені речення). Емоційна інформація, яку вони несуть, зазвичай є важливішою за інформацію раціональну, понятійну, тому в деяких випадках заміна таких слів нейтральними лексичними одиницями видається неможливою.

У творі «Місяцівна» Дара Корній виявляє свої вподобання у виборі й використанні тих словотворчих засобів, що реалізують емоційність, експресивність та оцінність (позитивну чи негативну). Письменниця використовує поєднання та взаємодію мовних елементів, що забезпечує багатство художнього мовлення, глибину передачі емоцій, слугує важливим засобом естетичного впливу на читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова С.В. Фразеологізми в загальнонародній мові та в художньому тексті. Київ : *Мовознавство*, 1993. № 6. С. 70–73.
2. Баллі Ш. Французька стилістика. Париж – Женева, 1951. 392 с.
3. Барань Є.В., Газдак В.С. Словник лінгвістичних термінів. Берегове, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, 2024. 108 с. URL: https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2024/05/slovník-filologichnih-terminiv_ua_full.pdf
4. Бацевич Ф.С. Енциклопедія Сучасної України. Лінгвістична прагматика. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-55505>
5. Бессонова О.Л. Оцінка як семантичний компонент лексичного значення слова : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 1995. 22 с.
6. Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: проблеми семантики і функціонування : дис. докт. філол. наук. : 10.02.01. Київ, 2006. С. 5-35.
7. Бортун К.О. Мовні засоби вираження емотивності в ідіостилі Дари Корній. *Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різномісцевих систем», м. Бахмут, 2020. Вип. 6. С. 138–140.
8. Бузько С.А. Поняття стилістичної маркованості мовних одиниць (загальнотеоретичний аспект). *Лінгвістика і поетика тексту*. Філологічні студії. м. Кривий ріг : КДПУ, 2018. Вип. 17. С.110–124.
9. Бурячок А.А. Оцінна лексика в українській літературній мові / Українське усне літературне мовлення. Київ : Наук. думка, 1967. С. 75–93.
10. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ : Наук. думка, 1988. 256 с.
11. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 368 с.

12. Гамзюк М.В. Емотивність фразеологічної системи німецької мов: автореф. дис. доктора філол. наук: спец. 10.02.04. «Германські мови». Київ : 2001. 29 с.
13. Галич О.А., Назарець В.М., Васильєв Є.М. Теорія літератури: підручник / за наук. ред. О.А. Галича. 2-ге вид. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
14. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Освіта, 1985. 360 с.
15. Гладько С.В. Емотивність художнього тексту: семантико-когнітивний аспект (на матеріалі сучасної англomовної прози): автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2000. 19 с.
16. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць : монографія. Чернівці : Рута, 1999. 336 с.
17. Дорош О.В. «Тілесні» засоби відображення емоцій у жіночому художньому тексті. Проблеми семантики слова, речення та тексту : Зб. наук. пр. Київ : КНЛУ. Вип.19. 2004. С. 28–33.
18. Дорошенко С. І. Граматична стилістика української мови : посіб. для учнів. Київ : 1985. 200 с.
19. Дудик П.С. Із синтаксису простого речення: навч. посібник. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 1999. 298 с.
20. Дудик П.С. Стилістика української мови: навч. посіб. Київ : «Академія», 2005. 368 с.
21. Дудик П.С., Прокопчук Л.В. Синтаксис української мови : підручник. Київ : «Академія» 2010. 380 с. URL : https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/251469/mod_resource/content%20B8.pdf
22. Єрмоленко С.М. Українська мова: коротких тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 222 с.
23. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. Київ : «Академія», 2009. 264 с.
24. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.

25. Ізард К. Э. Психологія емоцій. П., 2012. 460 с.
26. Калько М.С. Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській літературній мові : монографія. Черкаси : 2008. 384 с.
27. Караман С.В. Сучасна українська літературна мова: навч. посіб. Київ : Літера ЛТД, 2011. 560 с.
28. Ковальова, А.А. Слова з емоційним забарвленням у сучасній українській мові: семантична структура та проблеми перекладу. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Одеса : ОНУ, 2021. С. 57–68.
29. Корній Д. Місяцівна. Харків : Віват, 2019. 352 с. URL : <https://vivat.com.ua/product/elektronna-knyha-misiatsivna-dylohiia/>
30. Космеда Т.А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2000. 305 с.
31. Космеда Т.А. Основи прагмалінгвістики. Київ : Либідь, 2002. 148 с.
32. Кравець Л. В. Метафора у лінгвофілософських теоріях ХХ століття. *Українська література в загальноосвітній школі*. Київ : Либідь, 2006. № 6. С. 42–45.
33. Красавський М. Емоційні концепти в німецькій та російській лінгвокультурах. Київ : Наука. 2001. 495 с.
34. Кузенко Г.М. Мовні засоби вираження литвинності. *Наукові записки*. Філологічні науки. Київ : 2000. Т.18 С. 76–83
35. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. Вступ до мовознавства : навч. посіб. Центр навчальної літератури. Київ : 2006. 104 с.
36. Літвінчук І. М. Прагматика емотивного тексту (психосоматичне експериментальне дослідження): автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.15. Київ : КНУ. 2000. 17 с.
37. Лукач М.В. Лексико-семантична класифікація дієслів української мови. *Наукові записки*. Серія «Філологічна». м. Острог : НУ «Острозька академія». Вип. 46. 2014. С. 106-108.

38. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посібник. Київ : 2008. 272 с.
39. Маслова В. А. Когнитивна лінгвістика. Мінськ : 2004. 256 с.
40. Мацко Л. А. Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ. 2009. 158 с.
41. Морозов О. В. Ділова психологія : курс лекцій : Київ : 2000. 576 с.
42. Пітель В. І. Функціонально-семантична структура незакінчених речень у сучасній літературній мові : дис. канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2000. 188 с.
43. Свідер І. А. Основні особливості емотивного тексту. *Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ ім. Івана Огієнка 2013. Вип. 33. С. 275–278.
44. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
45. Стадній А. С. Психолінгвістичний аспект емоційно-оцінної лексики. *Вісник університету*. Дніпро : ДНУ, 2010. Вип. 16, № 11, т. 18. С. 321–325.
46. Пономарев О. Д. Сучасна українська літературна мова : монографія. Київ : 1997. 408 с.
47. Словник української мови. Інститут мовознавства. за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1988. 448 с.
48. Словник української мови у 20 томах. URL : <https://1677.slovaronline.com>.
49. Сліпецька В.С. Взаємозв'язок понять емоційність, оцінка, експресивність. *Актуальні проблеми лінгвістичної теорії*. Дрогобич, ДПУ ім. Івана Франка, 2016. С. 149–153. URL : https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Ukrainica_Posnaniensia-r2016-t4-s149-153/Studia_Ukrainica_Posnaniensiar2016-t4-s149-153.pdf
50. Телія В. Н. Конотативний аспект семантики номінативних одиниць. Київ : Наука. 1996. 141 с.

51. Ткач Л.С. Українська літературна мова на Буковині в кінці XIX – на початку XX ст. Частина 1: Матеріали до словника. Чернівці: Рута, 2000. 480 с.

52. Томусяк Л.М., Задунайська Д.С. Функціонально-семантичні особливості незакінчених конструкцій в ідіостилі Марії Матіос. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. Слов'янська філологія. Чернівці : 2011. Вип. 547-548. С.210-215. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnusf_2011_547-548_36.

53. Томусяк Л.М. Речення з дуплексивами: семантико-синтаксичний та комунікативний аспекти. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Слов'янська філологія. Чернівці : 2009. Вип. 475–477. С.162-170.

54. Русанівський В. М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. Українська мова: Енциклопедія. Київ : «Українська енциклопедія». 2004. 824 с.

55. Цинтар Н.В. Аналіз культурної специфіки емотивності в міждисциплінарній парадигмі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. Чернівці : 2018. № 34. Т. 2. С. 55–58. URL : http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v34/part_2/17.pdf

56. Чабаненко В.А. Теоретичні засади дослідження експресивних засобів української мови. *Мовознавство*. Київ : 1984. № 2. С. 11–18.

57. Черкашин С.В. Дослідження поняття емоційності художнього дискурсу в сучасній лінгвістиці в аспекті когнітивно-прагматичної парадигми. URL : <http://nauka.hnpu.edu.ua/sites/default/files/fahovi%20vudannia/2009/Statti%20Lingvistichni%20doslidgennia%2025/26.html>

58. Шабат-Савка С.Т. Незакінчене висловлення як емоційно-експресивний маркер мовотворчості Ірини Вільде. *Вчені записки Таврійського національного університету* Серія: Філологія. Журналістика. Том 33 (72) № 6. Ч. 1. 2022. С. 58–64.

59. Шабат-Савка С.Т. Фігурально-риторичні конструкції як мовно-естетичні маркери інтенцій мовця. *Лінгвістичні дослідження*. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2016. Вип. 43. С. 109–116.

60. Шабат-Савка С.Т. Комунікативно-інтенційний зміст і дискурсивно-жанрові вияви промісивних висловлень в українській мові. *Південний архів*. Філологічні науки. Херсон : 2018. Вип. LXXIII. С. 60–64.

61. Шабат-Савка С.Т. Період як маркер інтенцій аргументації в поетичному дискурсі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Філологія. Одеса : 2018. Вип. 33. Т 1. С. 65–68.

62. Шаховский В.І. Емотивна семантика слова як комунікативна сутність. В. : 1990. С. 67–96.

63. Шаховський В.І. Лінгвістична теорія емоцій: монографія. В.: 2008. 416 с.

64. Шульжук К.Ф. Багатоаспектні виміри речення. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії*. Рівне, РДГУ. Вип. 15. 2007. С. 3–7.

65. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: «Академія» 2004. 408 с. URL : <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000747>

ДОДАТКИ

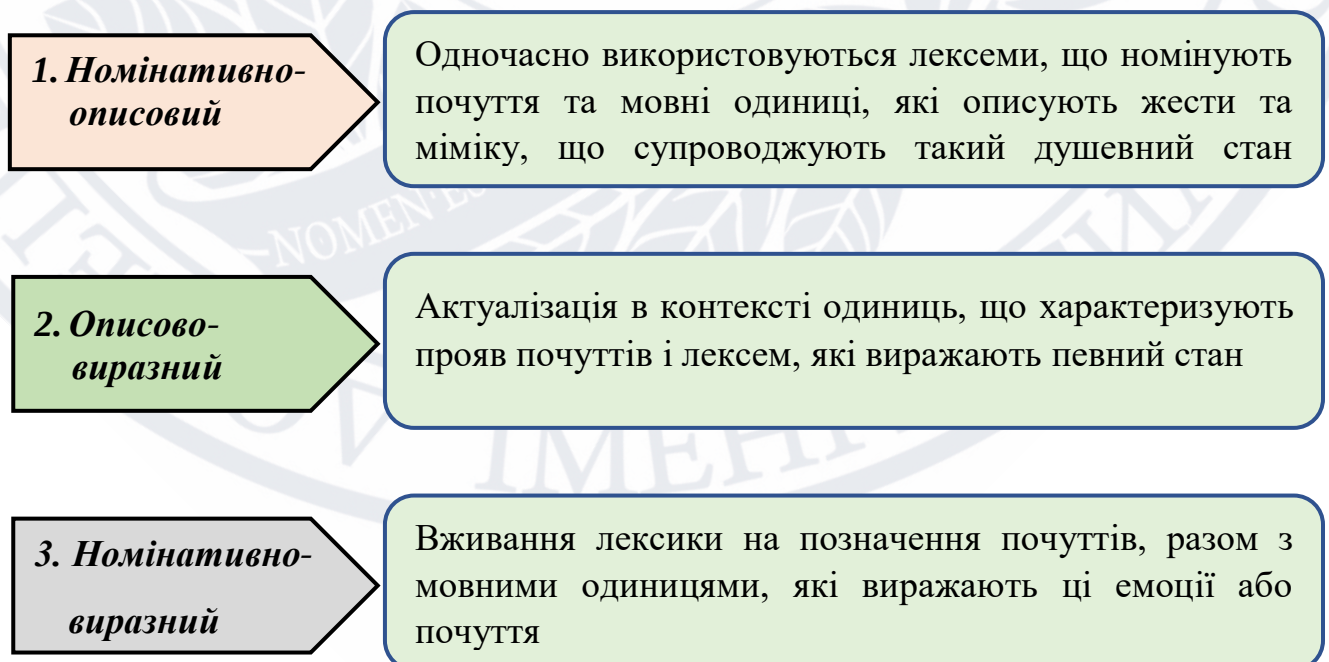
Додаток А

Засоби вираження категорії емотивності

(за В. І. Шаховським)

(за Ю. В. Андрійченко)

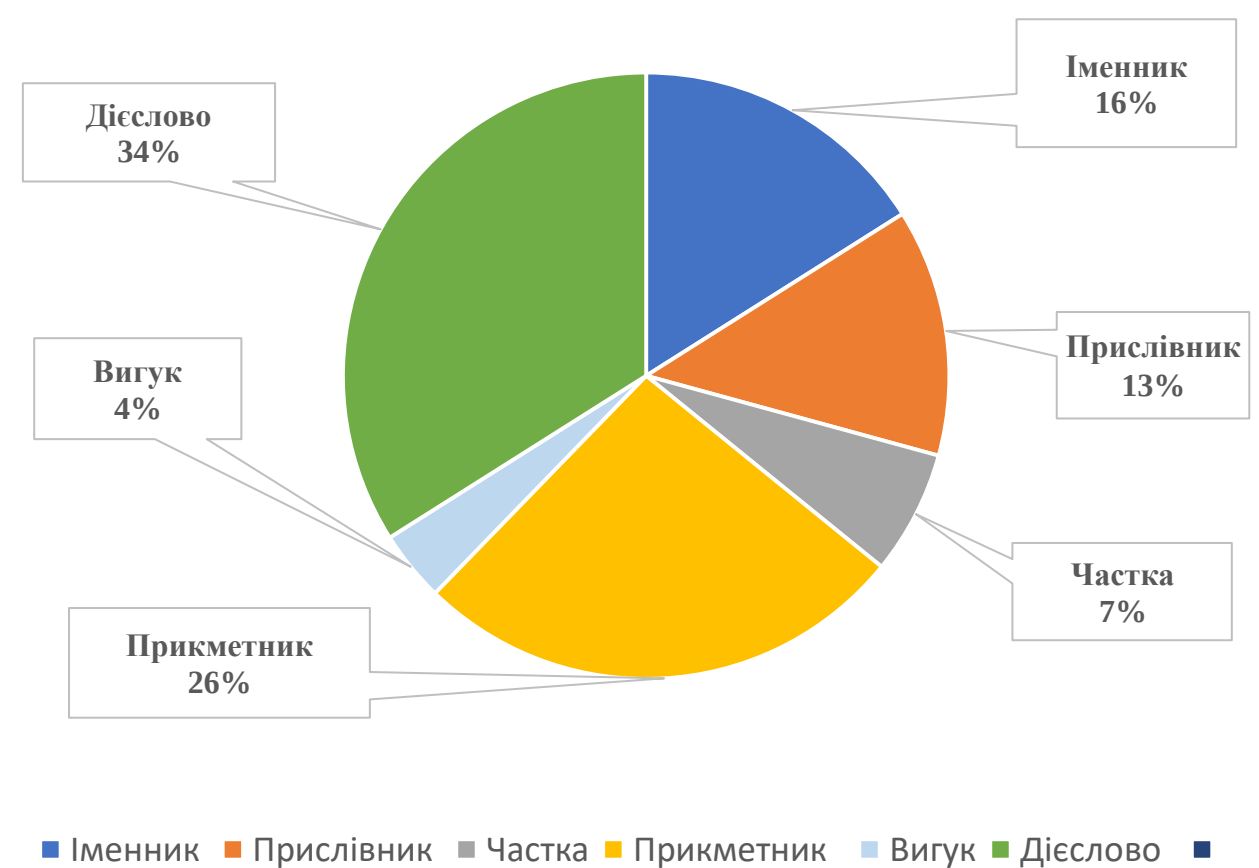

Мовні рівні вираження категорії емотивності

(за Г. М. Кузенко)

**Використання частин мови в емоційно-оцінній лексиці
художнього твору**

**Частотність використання симантико-стилістичних засобів
емоційно-оцінної лексики художнього твору**

